

Veranderende tijden

10 jaar gemeentelijk beleid
binnenschoolse cultuureducatie

K^L
AC

Veranderende tijden

10 jaar gemeentelijk beleid
binnenschoolse cultuureducatie

Een veelbewogen decennium 2

Zes gemeenten: de bevindingen 6

Gilze en Rijen 9

Horst aan de Maas 13

Vlissingen 18

Kampen 21

Zoetermeer 25

Groningen 29

Lijst geïnterviewde personen 35

Literatuurlijst 35

**Cultuurnota's, documenten en
websites van casestudie gemeenten** 36

Colofon 36

foto: Ineke Key

Een veelbewogen decennium

In de afgelopen tien jaar zijn de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen in een stroomversnelling geraakt en dat beïnvloedt ook het gemeentelijk beleid voor cultuureducatie in het onderwijs. Het onderzoek dat Cultuurnetwerk Nederland in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) in 2002 uitvoerde naar de stand van zaken op dit gebied vroeg in 2012 dan ook om een actualisatie.

Het onderzoek in 2002 bestond uit een schriftelijke enquête onder alle gemeenten en uit casestudies van zes gemeenten. In 2012 besloot Cultuurnetwerk Nederland, dat inmiddels is gefuseerd met Kunstfactor tot het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA), om de zes gemeenten waar in 2002 casestudies zijn gedaan opnieuw te bezoeken. Met het doel een actueel beeld te schetsen van het gemeentelijk beleid voor cultuureducatie in het onderwijs¹ en in kaart te brengen hoe dit verschilt met het gemeentelijk beleid in 2002. Voordat we de uitkomsten van deze exercitie presenteren, bekijken we in vogelvlucht de maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen van de tussenliggende tien jaar.

Politieke en financiële onrust

De meest in het oog springende maatschappelijke ontwikkeling is de kredietcrisis van 2008. Deze had een economische recessie tot gevolg die tot op de dag van vandaag haar doorwerking heeft. Sindsdien volgen de bezuinigingen elkaar in hoog tempo op. Daarnaast bracht de kredietcrisis politieke onrust met zich mee. Dit terwijl het politieke landschap sinds de moord op Pim Fortuyn (2002) en later Theo van Gogh (2004) toch al weerbarstig was te noemen. Het kabinet-Balkenende I is geformeerd op 15 mei 2002, vlak na de moord op Pim Fortuyn. Tot op heden heeft niet één van de daarop volgende kabinetten de volledige vier jaar uitgezet.

Onzekerheid over de koers van de betreffende bewindslieden en de forse bezuinigingen die ook de gemeentefondsen raakten, kregen hun weerslag op het gemeentelijk cultuurbeleid. De wettelijke taken van gemeenten op het gebied van kunst en cultuur zijn zeer beperkt, waardoor er meer ruimte is om op cultuur te bezuinigen dan op veel andere beleidsterreinen. Daarnaast zette de PVV kunst te kijk als linkse hobby: waarom moeten Henk en Ingrid via de belasting meebetalen aan dure cultuuruitingen waar in de praktijk alleen de rijke elite van geniet? Toch, zo bleek in 2012 uit een gezamenlijk onderzoek van Berenschot en de Volkskrant² naar de gevolgen van de kunstbezuinigingen, volgden de gemeenten niet zonder meer de forse bezuinigingen van het rijk op kunst en cultuur. Het onderzoek laat zien dat gemeenten de pijn van de bezuinigingen evenwichtiger verdelen dan het Rijk in 2012 deed. Gemeenten gaan vaker volgens de zogeheten kaasschaafmethode te werk. Een ander onderzoek, van de DSP-groep³, laat zien dat de bezuinigingen van gemeenten en provincies desondanks niet onderschat mogen worden. Vooral de kunstbeoefening door volwassenen in de vrije tijd wordt getroffen, zo laat dit onderzoek zien. Cultuureducatie voor kinderen, zowel in de vrije tijd als in schoolverband, ontzien gemeenten daarentegen zo veel mogelijk.

Positieve ontwikkelingen

De hierboven geschetste ontwikkelingen doen bijna vergeten dat er in het afgelopen decennium ook veel positiefs is gebeurd op het gebied van de cultuureducatie in het onderwijs. Denk aan de herziening van de kerndoelen in het primair onderwijs, het invoeren van het vak *Culturele en Kunstzinnige Vorming* (CKV) in het voortgezet onderwijs, de bijscholing van kunstenaars tot *Beroepskunstenaars in de klas* (BiK), de opkomst van de gecertificeerde *Interne Cultuurcoördinator* (icc) en zo zijn er nog een aantal landelijke ontwikkelingen te noemen. Het voert te ver om al deze vernieuwingen inhoudelijk te beschrijven en de mogelijke invloed op het gemeentelijk cultuureducatiebeleid te analyseren. We beperken ons tot die ontwikkelingen waarbij gemeenten rechtstreeks betrokken zijn geweest.

De overheidsbemoediging met cultuureducatie in het onderwijs heeft in 2002 al een geschiedenis, met een aanwijsbare start in de beleidsnotitie *Cultuur en School* uit 1996 van de toenmalige staatssecretarissen Nuis van Cultuur en Netelenbos van Onderwijs. Deze notitie zet in op de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen. Dit beleid is voortgezet met het *Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*, waarin Rijk, provincies en grote gemeenten met meer dan 90.000 inwoners samenwerkten op basis van matching van gelden. De provincies dienden hun gemeenten met minder dan 90.000 inwoners te betrekken bij de provinciale Actieplannen Cultuurbereik.

1 Hagens, P., Liefink, J. & Poll, J. (2002). *Culturele activiteiten in het onderwijs. Gemeentelijk beleid in Nederland*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

2 www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2012/presentatie_geraadpleegd_15_april

3 Bogaart, A. & Horst, A. van der (2011). *Bezuinigingen van gemeenten en provincies op kunst en cultuur*. Amsterdam: DSP-groep.

De regeling Cultuurparticipatie

In 2002, tijdens het eerste onderzoek van Cultuurnetwerk Nederland naar gemeentebeleid voor cultuureducatie in het onderwijs, had dit *Actieplan Cultuurbereik* net één uitvoeringsjaar achter de rug. Het plan werd verlengd tot 2009 en in datzelfde jaar vervangen door de regeling *Cultuurparticipatie*. De uitvoering kwam in handen van het in 2008 opgerichte Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP). Deze regeling *Cultuurparticipatie* liep tot en met 2012. Tot dan toe had het beschikbare geld uit de Actieplannen Cultuurbereik en uit de regeling *Cultuurparticipatie* een bredere bestemming dan alleen cultuureducatie in schoolverband. Ook culturele diversiteit, volkscultuur en amateurkunst kregen binnen deze beleidsinstrumenten de aandacht van gemeenten, provincies en het Rijk. Op 10 juni 2011 verscheen echter de brief van staatssecretaris Zijlstra van Cultuur, genaamd *Meer dan kwaliteit*, waarin hij een omslag aankondigt in het rijksbeleid voor cultuur. In zijn visie treedt de overheid te veel op als financier en is er te weinig aandacht voor publiek en cultureel ondernemerschap. In deze brief benoemt hij dan ook vier prioriteiten en één daarvan is cultuureducatie: ‘Het kabinet vindt cultuureducatie belangrijk: voor persoonlijke ontwikkeling en voor de creativiteit van onze samenleving als geheel. Ook de Raad voor Cultuur hecht groot belang aan educatie en wijst erop dat de ‘onderzoekende houding’ die kinderen daardoor ontwikkelen, van groot belang is voor onze kennissamenleving. Het kabinet wil kinderen en jongeren op het gebied van cultuur een stevig fundament bieden. Voorwaarden daarvoor zijn een goede verankering van cultuureducatie in het onderwijs en aandacht voor cultuureducatie bij alle culturele instellingen, landelijk en lokaal.’

Naast lof van de staatssecretaris voor wat er in de voorliggende jaren is bereikt op het gebied van cultuureducatie, zoals netwerken tussen scholen en culturele instellingen, het aanstellen van cultuurcoördinatoren op scholen en tal van geslaagde projecten, benoemt Zijlstra ook een aantal zwaktes in de bestaande situatie: ‘Er zijn veel initiatieven die los van elkaar bestaan en waarbij sterk de nadruk ligt op een eerste kennismaking. Scholen en instellingen werken vaak met incidentele projecten die vooral op vernieuwing gericht zijn. Daardoor zijn er grote verschillen in werkwijze en aanpak ontstaan, wordt er niet genoeg van elkaars ervaringen geleerd en is er te weinig aandacht voor inhoudelijke samenhang.’ Overigens beperkt de staatssecretaris zich bij cultuureducatie tot het primair onderwijs. Een keuze die, zoals zal blijken, veel gemeenten reeds hadden gemaakt of in navolging van Zijlstra maakten.

Cultuureducatie met kwaliteit

De constatering van de staatssecretaris en de Raad voor Cultuur leiden er onder andere toe dat er geen vervolg komt op de regeling *Cultuurparticipatie*. Daarvoor in de plaats komt de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* die inzet op verankering van cultuureducatie in het primair onderwijs. Op 13 augustus 2012 is deze regeling gepubliceerd in de Staatscourant. Deze regeling bepaalde dat gemeenten en provincies niet zelf een aanvraag mochten indienen, dit moest een culturele instelling doen. Wel diende de aanvraag gepaard te gaan met een adhesieverklaring van de desbetreffende gemeente, provincie of RAS-regio⁴.

De regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* onderscheidt vier typen activiteiten die voor een aanvraag in aanmerking komen⁵:

- ontwikkelen van doorgaande leerlijnen;
- deskundigheidsbevordering van leerkrachten en educatief medewerkers van culturele instellingen;
- relaties leggen tussen de school en de culturele en sociale omgeving;
- ontwikkelen van een beoordelingsinstrumentarium voor de culturele ontwikkeling van leerlingen.

Deze activiteiten richten zich uitsluitend op het primair onderwijs. De gemeenten, provincies en RAS-regio's zijn zoals gezegd geen directe aanvrager meer bij deze regeling, zoals dat bij de Actieplannen Cultuurbereik en de regeling *Cultuurparticipatie* nog wel het geval was. Ze zijn hier echter nog wel nauw bij betrokken, wat mede tot uitdrukking komt het matchen van het door het FCP toegekende bedrag. Ook zijn er, voorafgaand aan de publicatie van

Hoe zorgen we voor samenhang tussen de activiteiten, zowel op school als daarbuiten? Hoe kan de gemeente scholen het beste stimuleren om een kwaliteitsslag te maken met cultuureducatie?

de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*, gesprekken gevoerd tussen Rijk, provincies, gemeenten en het FCP over de invulling hiervan. Toen de gemeenten in 2012 voor het in deze publicatie gepresenteerde onderzoek werden bezocht en geïnterviewd, was men druk bezig met het schrijven van de aanvraag. Het wekt dan ook geen verbazing dat dit bij alle gemeenten een onderwerp van gesprek was.

Brede School

Een andere ontwikkeling die Rijk en gemeenten doet samenwerken is de Brede School. Deze scholen combineren onderwijs met naschoolse opvang, zorg, welzijn, sport of cultuur, waardoor kinderen meer kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Brede Scholen komen vooral voor in het primair onderwijs, maar ook in het voortgezet onderwijs⁶. In 2008 start de regeling *Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur* met de bijbehorende Combinatiefuncties. Het onderdeel Cultuur is erop gericht het aantal Brede Scholen met een cultuuraanbod te vergroten, om zo de cultuurparticipatie onder de jeugd te bevorderen. Combinatiefuncties zijn gesubsidieerde banen. Het eerste jaar dat een gemeente deelneemt aan de Impuls vergoedt het Rijk de kosten van een combinatiefunctionaris volledig. Daarna moeten de gemeenten zelf 60 procent bijdragen. De functionaris is werkzaam voor twee werkvelden. Bij een combinatiefunctionaris cultuur, die later ook cultuurcoach is gaan heten, zijn dat de scholen enerzijds en de culturele instellingen anderzijds. Gemeenten bepalen de precieze taakstelling en positionering van hun cultuurcoaches. Oberon stelt in zijn onderzoek naar de meerwaarde van cultuurcoaches op brede scholen⁷ daarover: ‘De vrijheid van de regeling heeft geleid tot veel variatie in de invulling van de functie en in het aantal scholen waar cultuurcoaches werkzaam zijn (vaak in combinatie met een beperkte aanstelling).’

Oberon is van mening dat gemeenten de focus op het aanstellen van zo veel mogelijk cultuurcoaches zouden moeten verschuiven naar de opbrengsten bij de leerlingen. Daarnaast heeft Oberon een lichte voorkeur voor een uitvoerend functieprofiel, waarbij de cultuurcoach slechts voor een beperkt aantal scholen werkzaam is. In de ledenbrief van 13 december 2012 *Cultuureducatie, amateurkunst, cultuurcoaches*⁸ informeert de VNG over de laatste stand van zaken ten aanzien van de cultuurcoaches. Zo doen 379 gemeenten mee aan de regeling *Impuls Brede Scholen, Sport en Cultuur* en de combinatiefuncties en kan 6 procent van het beschikbare budget besteed worden aan cultuur. ‘Het gaat om 135 fte’s aan combinatiefuncties cultuur [...] en een totaalbedrag per jaar van € 6,75 miljoen. De uitbreiding van de Impuls vanaf 2012 is louter gericht op sport en bewegen, ondanks het verzoek van velen onder u en van ons om ook cultuur bij deze uitbreiding te betrekken.’ Het beperkte aandeel cultuur in deze Impuls, dat in 2012 dus ook niet wordt uitgebreid, noopt gemeenten wellicht tot het opvolgen van de aanbevelingen van Oberon. Dit was in sommige van de bezochte gemeenten dan ook onderwerp van gesprek.

4 Deze regio's liggen in de provincie Zuid-Holland. Omdat deze provincie besloot niet als matchende overheid te willen optreden, heeft het FCP de regeling opengesteld voor RAS-regio's. In deze regio's wordt samengewerkt aan diverse samenlevingsvraagstukken. Ze doen dit door met samenwerkende gemeenten te komen tot een Regionale Agenda Samenleving. Zie: www.ismh.nl/index.php/Cultuurparticipatie/ geraadpleegd 8 maart 2013

5 Een volledige beschrijving van deze activiteiten vindt u op: www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Cultuureducatie_met_Kwaliteit, geraadpleegd 8 maart 2013

6 www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/wat-is-een-brede-school.html, geraadpleegd 8 maart 2013

7 Oomen, C., Gramberg, P. & Grinten, M. van der (2011). Beter minder, maar beter. Een onderzoek naar de meerwaarde van cultuurcoaches op brede scholen. Utrecht: Oberon.

8 www.vng.nl/onderwerpen/index/cultuur-en-sport/cultuureducatie-en-amateurkunst/brieven/cultuureducatie-amateurkunst-cultuurcoaches, geraadpleegd 8 maart 2013

Het mag duidelijk zijn dat het landelijk beleid ten aanzien van cultuureducatie in het onderwijs de afgelopen tien jaar niet heeft stilgestaan. Om na te gaan hoe dat op gemeentelijk niveau heeft doorgewerkt, heeft het LKCA de zes gemeenten uit het onderzoek van 2002 opnieuw bezocht.

Zes gemeenten: de bevindingen

foto: Ton van Til

Deze casestudies van tien jaar geleden zijn Groningen, Zoetermeer, Kampen, Vlissingen, Gilze en Rijen en Horst aan de Maas. Bij de selectie destijds is gelet op spreiding naar aantal inwoners, geografische spreiding en spreiding naar type gemeente (regio-, plattelands- en satellietgemeente). In elke gemeente is gesproken met de beleidsmedewerker of wethouder die cultuureducatie in het onderwijs in zijn of haar portefeuille heeft. Ook is, waar relevant, gesproken met medewerkers van organisaties die dit beleid uitvoeren en zijn er relevante publicaties geraadpleegd. De bezoeken vonden plaats in de periode van oktober 2012 tot eind januari 2013. Diverse onderwerpen passeerden de revue: de doelstellingen en uitvoering van het beleid, samenwerkingsvormen, financiële aspecten, bestaande knelpunten en voornemens voor de toekomst. Voordat we in de volgende artikelen ingaan op het beleid van deze zes gemeenten, belichten we een aantal aspecten die de afzonderlijke gemeenten overstijgen.

Rol van gemeenten

Het ontbreken van wettelijke kaders voor gemeentelijk cultuurbeleid heeft zoals gezegd een nadeel. Het maakt het makkelijker op cultuur, en dus ook op cultuureducatie, te bezuinigen dan op andere beleidsterreinen. Het betekent ook dat een gemeente zelf kan kiezen welke rol zij vervult ten aanzien van cultuureducatie in het primair onderwijs, bijvoorbeeld in hoeverre zij sturend wil zijn met haar beleid. De meeste gemeenten die wij bezochten blijken in meer of mindere mate te sturen. Ze willen kinderen en jongeren kennis laten maken met kunst en cultuur en daarin spelen scholen en culturele instellingen een cruciale rol. Vaak heeft dit gemeentebestuur tot gevolg dat er een minimaal basispakket wordt gerealiseerd dat door veel scholen wordt afgenomen.

Ook faciliteren bijna alle gemeenten die we spraken, van klein tot groot, een loketfunctie voor cultuureducatie. De inrichting, de plaatsing en taakstelling van deze loketfunctie verschilt nogal. Soms is het loket ondergebracht bij een culturele aanbieder, in andere gevallen is het een zelfstandig functionerend orgaan en in uitzonderlijke gevallen organiseren scholen zelf een loketfunctie. Ook de taken die gemeenten toekennen aan deze loketten lopen uiteen. In het ene geval is het een coördinerende taak, zoals bundelen van het aanbod en dit communiceren naar scholen. In andere gevallen is het een adviserende en ondersteunende taak, zoals advies bij het schrijven van beleidsplannen.

Vooral scholen krijgen ondersteuning aangeboden, het loket is in mindere mate gericht op culturele aanbieders. We hebben de indruk dat kiezen voor een meer adviserende taak samenhangt met kiezen voor het stimuleren van een vraaggerichte aanpak. Om vraaggestuurd werken te realiseren, is in Kampen bijvoorbeeld een Aanspreekpunt Cultuureducatie opgezet, met een Adviescommissie Cultuureducatie waarin alleen het onderwijs is vertegenwoordigd. In Groningen is een adviserende taak neergelegd bij Cultuur Educatie Stad. In combinatie met het beleid in Groningen, om tot voor kort op basis van matching taakuren te financieren voor icc'ers, heeft dit ertoe geleid dat scholen hun eigen visie en vraag verder ontwikkelden.

Cultuureducatie als kinderrecht

In gemeentelijk beleid klinkt in toenemende mate een inhoudelijke visie door, hoe globaal die soms ook is beschreven. De overtuiging dat cultuureducatie deel hoort uit te maken van de ontwikkeling van alle kinderen, had tijdens bezuinigingsronden een gunstige invloed. Daardoor lieten veel gemeenten hun beleid ten aanzien van cultuureducatie in het onderwijs zo veel mogelijk ongemoeid. Cultuureducatie in de vrije tijd is daarentegen in steeds meer gemeenten lijdend voorwerp van bezuinigingen. Maar sommige financieren cultuureducatie in de vrije tijd nog wél voor kinderen en jongeren. Naast hun voorkeur voor cultuureducatie in het onderwijs maken gemeenten nog een andere keuze, namelijk voor cultuureducatie in het primair onderwijs en niet in het voortgezet onderwijs. De beweegredenen daarvoor variëren. Soms is het argument praktisch van aard: scholen voor primair onderwijs zijn een meer natuurlijke gesprekspartner voor gemeenten vanwege de gemeentelijke, wettelijke taken op dit gebied. Of, zoals in één gemeente het geval was: er is geen school voor voortgezet onderwijs binnen de gemeentegrenzen. In andere gemeenten komt de keuze voor het primair onderwijs voort uit inhoudelijke argumenten: scholen voor voortgezet onderwijs hebben vakleerkrachten in huis die zelf deskundig genoeg zijn. Welk argument men ook gebruikt: het voortgezet onderwijs heeft overal minder prioriteit. Dezelfde tendens zien we in het landelijke beleid, waaruit immers de rijksbijdrage voor de cultuurkaart is verdwenen. Ook is afgelopen jaar door voormalig minister Van Bijsterveldt gesproken over het afschaffen van het schoolvak CKV.

Verder valt op dat gemeenten die aandacht vragen voor het ontwikkelen van doorgaande leerlijnen daarmee zelden verwijzen naar doorgaande leerlijnen van het primair naar het voortgezet onderwijs. Gemeenten zetten eerder in op doorgaande leerlijnen tussen het binnenschoolse en buitenschoolse culturele aanbod. Men wil dat kinderen zich ook in hun vrije tijd cultureel ontwikkelen en gebruikmaken van het bestaande aanbod. In veel van de bezochte gemeenten worden de cultuurcoaches hiervoor bovenscholings ingezet. Het aantal fte's dat daarvoor beschikbaar is en de positionering van deze cultuurcoaches is echter zeer divers.

Hoeveel verantwoordelijkheid bij de scholen zelf komt te liggen, verschilt per gemeente. In sommige gevallen bemoeit de gemeente zich zo min mogelijk met het beleid van de scholen, met name als het gaat om deskundigheidsbevordering. Ze zien het niet als een de taak van de gemeente om zich bezig te houden met de inhoud van het onderwijs of het personeelsbeleid van de scholen. Toch kiest het merendeel van de gemeenten wel voor een stimuleringsbeleid. Het financieren van de cursus ict, het faciliteren van een loketfunctie en het instellen van een adviescommissie waarin alleen het onderwijs is vertegenwoordigd, zijn voorbeelden hiervan.

Wat leert tien jaar gemeentelijk beleid?

De afgelopen tien jaar hebben de gemeenten gebouwd aan een basis voor binnenschoolse cultuureducatie. Vaak gaat het om een basispakket en een loketfunctie voor scholen en soms ook voor culturele instellingen. De positionering en financiering hiervan blijft echter onderwerp van discussie. Is het een zelfstandige organisatie of hoort deze thuis bij een bestaande organisatie? Hoeveel fte's reserveer je en vooral, hoe financier je deze loketfunctie? Hoe zorg je ervoor dat er voldoende budget overblijft voor de activiteiten? Laat je scholen en culturele instellingen meebetalen? Deze vragen hebben beleidsmedewerkers de afgelopen tien jaar beziggehouden en het antwoord is niet altijd te geven. Verder roept de inhoud van de basispakketten vragen op. Hoewel de gemeenten en scholen over het algemeen zeer tevreden zijn over hun basispakket, kleeft er aan het feit dat het om kant-en-klare producten gaat ook een nadeel. Het leidt er ook toe dat scholen zelf te weinig nadenken over de plek die zij voor cultuureducatie willen reserveren. Bovendien zou het te veel leiden tot op zichzelf staande activiteiten. Vragen die de gemeenten bezighouden zijn: Hoe zorgen we voor samenhang tussen de activiteiten, zowel op school als daarbuiten? Hoe kan de gemeente scholen het beste stimuleren om een kwaliteitsslag te maken met cultuureducatie?

De regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* lijkt voor de meeste gemeenten dan ook net op tijd te komen. De middelen die deze regeling vrijmaakt, zorgen ervoor dat de kwaliteitsslag ook daadwerkelijk op gang komt. Een struikelblok voor veel gemeenten blijft het draagvlak in de scholen. Oplossingen voor dit probleem zoekt men vooral in het landelijke onderwijsbeleid. Nu de nadruk op taal en rekenen ligt, vrezet veel gemeenten voor de positie van cultuureducatie in met name het primair onderwijs. De 'O en C van OCW' horen voor een betere afstemming te zorgen, zo luidt de mening van een aantal geïnterviewden. Op de vraag of de 'O en de C' van de gemeente een integraal beleid voeren, moesten zij echter ontkennend antwoorden. De geïnterviewde beleidsmedewerkers hebben vooral gelegenheidscontact met hun collegae van onderwijs. Zo was de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* aanleiding voor een aantal beleidsmedewerkers cultuur om aan te schuiven bij het overleg met schoolbesturen. Ook de combinatiefunctionarissen zijn een aanleiding om contact te leggen met andere beleidsterreinen. Wellicht werkt integraal beleid als een stimulans voor scholen om meer werk van cultuureducatie te maken. Het gezamenlijke doel is immers niet moeilijk te benoemen: de ontplooiing van alle kinderen tot volwaardige en goed functionerende deelnemers aan deze maatschappij!

Gilze en Rijen

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	24.737	25.589
Aantal scholen PO (incl. sbo en svo)	10	10
Aantal scholen VO	0	0

Gilze en Rijen is een relatief kleine gemeente met ruim 25.000 inwoners en een rijke historie en ligt ten zuidwesten van Tilburg. In de cultuurnota 2010-2014 is te lezen dat Gilze en Rijen over alle culturele faciliteiten beschikt die in de eerste ring van het VNG ringenmodel⁹ zijn weergegeven en zelfs nog meer. 'Het grote netwerk van kustenaars, professionals, amateurinstellingen en de vele vrijwilligers zorgen voor een groot aanbod van culturele producten. Binnen en buiten verenigingsverband worden veel activiteiten ontplooid op het terrein van zang, dans, toneel, beeldende kunst en muziek. In de culturele centra worden cursussen gegeven, in de programmering van jongeren centrum A16 wordt tevens ruimte gemaakt voor muziek en dans.'

In Gilze en Rijen is gesproken met John Merkus, beleidsmedewerker kunst en cultuur van deze gemeente.

- Loketfunctie cultuureducatie: Marktplaats Cultuureducatie
- Musea: Heemkundig centrum 't Oude Raadhuis, Museum De Wascht en Strékt, Stichting Koninklijke Luchtmacht Historische Vlucht, Traditiekamer vliegbasis Gilze-Rijen, Galerij
- Podia: diverse culturele centra en jongeren centrum A16
- Overig: de bibliotheek, diverse amateurkunstverenigingen en het centrum voor de kunsten Kunstpodium.

GEMEENTE **Gilze en Rijen**

⁹ Wijn, C. [2003]. *Gemeentelijk cultuurbeleid: een handleiding*. Den Haag: VNG Uitgeverij.

Meer regie

Het beleid van de gemeente Gilze en Rijen liet in 2002 weinig sturing zien. Als scholen zelf met een vraag naar de gemeente stapten, was er altijd de bereidheid mee te denken en soms ook facilitaire ondersteuning te bieden. Maar van opereren vanuit een beleidsmatige visie was in mindere mate sprake. In 2012 komt een ander beeld naar voren. De gemeente heeft een beleidsvisie vastgelegd in de cultuurnota 2010-2014 met de titel *Cultuur, cement van de samenleving*. De visie is als volgt weergegeven: 'Kinderen uit de gemeente op een laagdrempelige manier kennis laten maken met kunst en cultuur en uitdagen om deel te nemen aan culturele activiteiten'. De invoering van de marktplaats was een belangrijk middel om die kennismaking te bereiken. De marktplaatsen cultuureducatie komen voort uit provinciaal beleid dat is ingezet in 2005. De provincie maakte afspraken met de gemeente over het inrichten en faciliteren van een marktplaats die tot doel heeft het beter op elkaar afstemmen van de vraag van scholen en het aanbod van culturele instellingen. Beleidsmedewerker Merkus zegt hierover: 'De belangrijkste functie van de marktplaats is het leggen van contact tussen scholen en culturele instellingen. De marktplaats heeft ertoe geleid dat veel scholen cultuur hebben opgenomen in de schoolwerkplannen. Daarnaast heeft elke school nu een icc'er, een aanspreekpunt.'

Cultuurplaats.nu

In 2008 is in Gilze en Rijen een coördinator aangesteld die de digitale marktplaats voor vraag en aanbod *De Heerlijkheid van Hilsondis* heeft opgezet. Begin 2012 koos men echter toch voor een nieuwe opzet van de marktplaats cultuureducatie. Merkus: 'Uit evaluaties bleek dat de netwerkfunctie niet goed was ingericht. De coördinator opereerde te veel solistisch. Bovendien willen scholen een marktplaats waar zij terecht kunnen met hun vragen over het aanbod. De adviserende taak van een coördinator heeft daarom meer gewicht gekregen. Inmiddels heeft de marktplaats twee coördinatoren: één voor de scholen en één voor de culturele aanbieders. Het informeren over subsidies en over mogelijkheden voor deskundigheidsbevordering en het fysiek bij elkaar brengen van vraag en aanbod zijn er als taken bijgekomen.' Cultuurplaats is de nieuwe naam van de marktplaats en ook de website is vernieuwd. *Cultuurplaats.nu* is een gids voor culturele instellingen, leerkrachten, leerlingen en ouders. Cultuurplaats werkt tevens aan een kunstmenu met een meer lokale invulling voor alle basisscholen in Gilze en Rijen vanaf schooljaar 2013-2014.

Verankering en kwaliteit

De gemeente is trots op de manier waarop de marktplaats en de website *cultuurplaats.nu* zich hebben ontwikkeld. Merkus: 'De informatie is nu gemakkelijker te vinden en cultuureducatie heeft in de loop der jaren een steeds vastere plek in het lesprogramma van de basisscholen gekregen.' De komende tijd richt de gemeente zich op meer samenhang in de activiteiten. 'Culturele activiteiten staan vaak los van elkaar. Doorgaande leerlijnen moeten zorgen voor meer kwaliteit en samenhang', aldus Merkus. Kunstbalie, de provinciale steunfunctie voor cultuureducatie, verzorgt voor de kleine gemeenten een aanvraag in het kader van de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*. Merkus: 'De gelden van deze regeling worden verdeeld onder gemeenten die iets met cultuureducatie willen en een school hebben die wil meedoen. Gemeente Gilze en Rijen heeft zich hiervoor aangemeld. Het accent moet liggen op verdieping van de activiteiten.' Naast doorgaande leerlijnen gaat de aandacht ook uit naar deskundigheidsbevordering. De gemeente ziet dit in eerste instantie als een verantwoordelijkheid van de school, maar ontwikkelt wel stimuleringsbeleid. 'Daarom financieren wij een deel van de verdiepingscursus voor alle icc'ers in de gemeente', aldus Merkus. Naast verankering en verdieping van cultuureducatie op de scholen, hecht Merkus ook aan verankering van het gemeentelijk beleid. Daarbij maakt hij gebruik van de verankeringsmaat van beleid voor cultuureducatie die EDU-ART en Kunst & Cultuur Overijssel (KCO)¹⁰ in 2012 ontwikkelden. 'Met dit instrument willen we de mate van verankering van cultuureducatie in ons eigen cultuurbeleid in kaart brengen. De uitkomsten daarvan zijn aanleiding om intern te praten over de beleidskeuzes en om afspraken vast te leggen voor de toekomst', aldus Merkus.

Brede blik op cultuureducatie

Hoewel het Rijk focust op primair onderwijs, is de blik van Gilze en Rijen op cultuureducatie breder. Ook het buitenschoolse activiteitsaanbod voor kinderen en jongeren vanaf 12 jaar en de voorschoolse en vroegschoolse educatie hebben de aandacht. De tien scholen voor primair onderwijs in deze gemeente zijn dan ook allemaal Brede Scholen. Van hieruit wil men een totaalconcept aanbieden: kinderopvang, onderwijs en buitenschoolse activiteiten. Een stuurgroep en een werkgroep Brede School buigen zich over de invulling van dit concept. De marktplaats cultuureducatie maakt hier geen onderdeel van uit, maar is wel gesprekspartner van de stuurgroep Brede School. Ook hoopt Merkus dat er in de toekomst een combinatiefunctionaris cultuur komt die kan bijdragen aan de verbinding tussen cultuur en het concept van de Brede School. 'In 2009 kregen wij voor één jaar een cultuurcoach. Na dat jaar kwam de nadruk zo sterk op sport te liggen, dat het aandeel cultuur te klein werd om er een volwaardige combinatiefunctionaris van te maken. Bij de evaluatie is echter wel gesproken over de haalbaarheid van een combinatiefunctionaris cultuur op regionaal niveau. De provincie wil graag dat dit regionaal geregeld wordt en de gemeente gaat kijken of er mogelijkheden zijn voor samenwerking met buurgemeenten.'

'De belangrijkste functie van de marktplaats is het leggen van contact tussen scholen en culturele instellingen.'

John Merkus, beleidsmedewerker kunst en cultuur

¹⁰ Lefers, T. & Tijs, A. (2012). Verankering van cultuureducatie in gemeentelijk beleid in Oost-Nederland. Onderzoeksrapport. Arnhem/Zwolle: Edu-Art/KCO

Bijvoorbeeld door de optelling van uren, waardoor een volledige functie kan ontstaan. De meerwaarde zit hem in de verbindende factor die de cultuurcoach kan zijn tussen culturele instellingen en scholen.'

Digitaal UITpunt

Het bereiken van jongeren van twaalf jaar en ouder is lastiger, omdat er binnen de gemeentegrenzen geen school voor voortgezet onderwijs is te vinden. Wel heeft Gilze en Rijen sinds 2008 een jongerencentrum. Merkus: 'Het opnemen van culturele activiteiten in de programmering van dit jongerencentrum biedt mogelijkheden om deze doelgroep te bereiken. Zo is in de Week van de Amateurkunst een aantal culturele activiteiten geprogrammeerd en is tijdens het Zomerkunstfeest een graffiti-project opgezet. Studenten van Fontys Hogeschool voor de Kunsten zijn gevraagd om nader onderzoek te doen en te adviseren over de vraag welke mogelijkheden er nog meer zijn.'

De gemeente ziet ook mogelijkheden in de koppeling van cultuureducatie met cultuurparticipatie. Het uitbreiden van de marktplaats cultuureducatie naar een fysiek dan wel digitaal UITpunt is dan een van de opties. Het gehele aanbod van culturele activiteiten zou daar te vinden moeten zijn. Merkus: 'Culturele aanbieders kunnen zo hun activiteiten onder de aandacht brengen en alle inwoners van Gilze en Rijen kunnen hier gebruik van maken.'

Passende financiën

De gemeente wil de huidige structuur voor cultuureducatie behouden en voor de toekomst zijn er, zo blijkt, nog nieuwe wensen. Het is de vraag wat er financieel haalbaar is. In 2010 is afgesproken dat de subsidie voor grote instellingen met 10 procent kon dalen. Verdergaande bezuinigingen spelen er op dit moment niet. De cultuurnota 2010-2014 geeft aan dat de intensivering van het cultuurbeleid niet per definitie met extra geld gepaard hoeft te gaan: 'De rol van de gemeente als stimulator en ondersteuner kan ook inhoud krijgen door het inzetten van tijd en deskundigheid van de betrokken medewerkers van de gemeente', aldus Merkus.

Horst aan de Maas

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	28.475	41.900
Aantal scholen PO	14	19
Aantal scholen VO	2	1

Uit een fusie van de gemeenten Broekhuizen, Grubbenvorst en Horst ontstond op 1 januari 2001 de gemeente Horst aan de Maas. Negen jaar later was er opnieuw een fusie, waardoor ook Sevenum, Meerlo, Tienray en Swolgen deel uitmaken van Horst aan de Maas. Het aantal inwoners van de gemeente is in tien jaar tijd dan ook bijna verdubbeld. De gemeente omvat nu een uitgebreide regio die zich laat omschrijven als een landelijk gebied in Noord-Limburg met zestien woonkernen. Het landschap, denk onder meer aan De Peel, trekt jaarlijks talloze toeristen die voor zo'n twee miljoen overnachtingen zorgen. Het culturele leven is voor een belangrijk deel ingevuld door verenigingen op het gebied van muziek, toneel en dans.

In Horst aan de Maas is gesproken met beleidsmedewerker Samenleving Luuk Peters, senior beleidsmedewerker Welzijn Rob Kuiten en de coördinator van Cultuurpad, Ankie Rutten.

- Loketfunctie cultuureducatie: Cultuurpad
- Musea: Museum Bert Coppus, Koperslagermuseum, Museum de Kantfabriek, Museum de Schatkamer, Streekmuseum De Locht, De Rozenhof, Oudheidkamer, Molen 'Eendracht maakt Macht'
- Podia: Gasthoes (multifunctioneel gebouw)
- Overig: de bibliotheek, balletschool en muziekschool (gehuisvest in het Gasthoes als dependance van Kunstencentrum Jerusalem in Venray) en diverse amateurkunstverenigingen. De gemeente heeft ook een beeldenroute.

Cultuurnota

Het rijke verenigingsleven in de gemeente maakt dat relatief veel inwoners actief bezig zijn met kunstbeoefening. Het neveneffect is dat inwoners van Horst aan de Maas vrijwel altijd een vorm van vrijwilligerswerk verrichten. Het grote aantal verenigingen staat garant voor een sterke sociale cohesie in de voormalige dorpskernen van de gefuseerde gemeente. Ieder dorp kende daarin zijn eigen tradities. De gemeente wilde inwoners de ruimte geven om hun specifieke dorpsgewoonten te behouden en daarnaast een modern en gevarieerd cultureel aanbod stimuleren. Voor de gemeente Horst aan de Maas zijn vrijwilligers dan ook een belangrijk item in het beleid. Zij dragen bij aan de identiteitsvorming en de sociale samenhang. De meeste verenigingen kunnen derhalve rekenen op een bescheiden gemeentesubsidie.

Deze achtergrond verklaart de ongebruikelijke positionering van het cultuurbeleid in Horst aan de Maas. Het valt namelijk onder het sociaal beleid, van waaruit bijvoorbeeld ook het minimabeleid en de schuldhulpverlening worden vormgegeven. De fusie van de gemeenten en de aangekondigde bezuinigingen leidden tot de wens het subsidiebeleid te harmoniseren en een en ander vast te leggen in een cultuurnota. In het verlengde daarvan verscheen de cultuurnota Horst aan de Maas 2012-2016. De gemeente ziet slechts een beperkte rol voor zichzelf weggelegd, zo valt in de introductie van de nota te lezen: 'De vraag die voorop staat is: voor welk doel is een gemeentelijke cultuurnota nodig? Cultuur is er ook zonder beleid en stuurt zichzelf. De invloed die wij als gemeente kunnen uitoefenen in de praktijk is beperkt. Met onze nieuwe kijk op de samenleving, waarin zelfredzaamheid vooropstaat, past geen uitgebreid beschreven cultuurbeleid met gedetailleerde afspraken.'

De culturele partners die in deze nota naar voren komen, zijn bij het tot stand komen ervan betrokken. Dit geldt ook voor de cultuureducatieve partners. Deze werkwijze is zeer op prijs gesteld, vertelt Ankie Rutten. Zij is als coördinator van Cultuurpad verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de invulling van cultuurprogramma's op school. 'Alle belangrijke culturele partners werden uitgenodigd om plaats te nemen aan tafel en mee te denken. Dit heeft geresulteerd in een korte nota die de grote lijnen aangeeft. De nadere invulling wordt overgelaten aan de instellingen. Een prima werkwijze, wat mij betreft.'

Scholen aan zet

In veel gemeenten is de betrokkenheid van schoolbesturen bij cultuureducatie een punt van aandacht. Zo niet in Horst aan de Maas waar vijf schoolbesturen uit Noord-Limburg het initiatief hebben genomen tot het opzetten van Stichting Cultuurpad. Op de website van deze stichting is te lezen: 'De onderwijsstichtingen Akkoord!-po, Dynamiek, Fortior, Kerobei en Prisma willen gezamenlijk brede ontwikkelingskansen bieden voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 14 jaar. Tijdens schooltijd door cultuureducatie een structurele plek te geven in het basisonderwijs, na schooltijd door de ontwikkeling van dagarrangementen¹¹'. De gemeente laat de cultuureducatie met een gerust hart over aan Cultuurpad. Overigens heeft de gemeente sowieso geen contact met scholen over inhoudelijke zaken en er is dan ook geen onderwijsnota. 'Alleen huisvesting en dergelijke facilitaire zaken vallen onder gemeentelijke verantwoordelijkheid', zeggen de betrokken ambtenaren van de gemeente.

Over de aanpak van haar organisatie vertelt Rutten: 'Vroeger fungeerde een groepje leerkrachten als denktank en op die manier kwam *Kunstmenu à la carte* tot stand. Ons uiteindelijke doel was om voor iedere school een programma op maat samen te stellen. Bij de helft van de scholen is dat inderdaad gelukt. De andere helft bleef tot vorig jaar ons standaardaanbod afnemen.' Cultuurpad ontvangt daarvoor van de gemeente een bedrag van € 3,50 per leerling. Dit bedrag is in 2002 vastgelegd in het kader van het Actieplan Cultuurbereik en vervolgens gehandhaafd. De gemeente heeft deze bekostiging nu tot en met 2015 gegarandeerd. De school en de provincie leggen hier geld bij en in totaal is er ongeveer € 15 per leerling beschikbaar.

Beleid op afstand

Met ingang van het schooljaar 2012-2013 kunnen scholen in Horst aan de Maas niet langer een standaardaanbod afnemen. Rutten licht toe: 'Cultuurpad

heeft – uiteraard in overleg met de betrokken schoolbesturen – besloten om scholen te verplichten na te denken over hun eigen cultuureducatieve programma. Het verschil tussen de scholen die wel een eigen programma op maat hadden en de scholen die dat niet hadden, was echt opvallend. Cultuurpad kon daarom het belang van een eigen programma goed duidelijk maken. Daarbij moet ik opmerken dat het landelijke beleid dat is ingezet onder de titel *Cultuureducatie met kwaliteit* geholpen heeft bij deze aanpak.'

Tien jaar geleden bekeek de gemeente zelf nog de evaluatieformulieren die leerkrachten invulden over de cultuureducatieve activiteiten, maar nu is dat niet langer het geval. Doordat scholen Cultuurpad als een zelfstandige onderneming beschouwen, zijn er geen officiële evaluatiemomenten meer. Vanzelfsprekend vraagt Cultuurpad leerkrachten nog steeds in hoeverre het culturele programma bevalt, maar de gemeente krijgt de uitkomsten van deze evaluaties niet meer onder ogen. De gemeente voert dus nadrukkelijk beleid op afstand, maar laat zich met enige regelmaat wel door de medewerkers van Cultuurpad op de hoogte houden. Het streven is dat alle betrokkenen bij het cultuurbeleid eens per jaar om de tafel zitten en van gedachten wisselen over een bepaald thema.

Erfgoed

De activiteiten die scholen ondernemen in het kader van erfgoededucatie vallen financieel gezien buiten Cultuurpad, dat zich vooral op de kunsten richt. Eventuele kosten van het bezoek aan een erfgoedinstelling, variërend van een museum of oudheidkamer tot een molen met een lesprogramma erfgoed-educatie, betaalt de school zelf. Cultuurpad geeft desgevraagd wel advies over bestemmingen die het omgevingsonderwijs kunnen verrijken. Rutten: 'Wanneer bijvoorbeeld het thema 'wonen' aan de orde komt, of 'leven op de boerderij' kan een bezoek aan een van de erfgoedinstellingen extra verdieping opleveren.'

Muziek

Naast erfgoed heeft muziek een prominente positie in de cultuureducatie. Dit heeft onder meer te maken met het grote aantal muziekverenigingen in de gemeente. Kunstencentrum Jerusalem verzorgt het programma *Muziek in de klas*, waarbij alle leerlingen van groep 4 en groep 5 wekelijks muziekles krijgen. De gemeente stelt hiervoor een bedrag van € 50.000 beschikbaar. *Muziek in de klas* is bedoeld als opstap naar de muziekverenigingen, die talrijk zijn maar wel om verjonging vragen. Knelpunt is dat leerlingen die de muzieklessen hebben gevolgd nog niet het niveau hebben dat gewenst is voor toetreding tot een fanfare of harmonie. Maar de verenigingen stellen zich inmiddels flexibel op en passen hun toelatingseisen en raamwerkplannen aan.

Rutten licht het toe: '*Muziek in de klas* is oorspronkelijk ingevuld vanuit de wens van muziekverenigingen om aanwas van nieuwe leden te waarborgen. De muzieklessen waren op oude leest geschoeid. Die AMV-lessen werkten bijna averechts. Ze sloten niet aan bij de wereld van de kinderen. Nu is voor de muzieklessen van de kinderen van groep 4 en 5 voor een andere invulling gekozen. Het is de bedoeling dat dit programma wordt uitgebreid. Daarvoor hebben we extra gelden gevraagd bij het FCP (Fonds voor Cultuurparticipatie). We hopen erg dat we die krijgen. Dan zouden de groepen 1 tot en met 3 muziekles krijgen van de eigen groepsleerkrachten, die daarbij worden ondersteund door professionals. En voor groep 7 en 8 wordt buitenschools een aanbod verzorgd. Zij kunnen dan bijvoorbeeld nader kennismaken met instrumenten. Op die manier is er sprake van een opbouw en kan toch doorstroom plaatsvinden naar de muziekverenigingen. Wat ons betreft is het doel van de muzieklessen anders: verjonging van de muziekverenigingen is niet meer de eerste prioriteit. Het gaat ons erom muziek in te zetten als middel om te leren en vooral ook kinderen plezier te laten beleven aan muziek. Zo kan alsnog interesse worden gewekt om echt te participeren in de muziekverenigingen. Die route lijkt misschien logisch maar het had heel wat voeten in de aarde voordat iedereen erachter stond. De traditie van de muziekverenigingen, hoe men gewend was muziekonderwijs vorm te geven, is hier heel sterk.'

'Alle belangrijke culturele partners werden uitgenodigd om plaats te nemen aan tafel en mee te denken. Dit heeft geresulteerd in een korte nota die de grote lijnen aangeeft. De nadere invulling wordt overgelaten aan de instellingen.'

Ankie Rutten, coördinator van Cultuurpad

11 www.cultuurpad.nl/index.php?menuid=106, geraadpleegd 15 april 2013

foto: Hans van der Beele

‘De gemeente omvat maar liefst zestien kernen. Het is niet mogelijk in iedere kern een brede voorziening mogelijk te maken, vooral niet omdat er sprake is van een krimpgebied’

Rob Kuiten, senior beleidsmedewerker welzijn

Voortgezet onderwijs

Met de enige onderwijsinstelling die in Horst aan de Maas het voortgezet onderwijs verzorgt heeft de gemeente amper bemoeienis. De gemeente ziet hier, net als bij het primair onderwijs, geen rol voor zichzelf weggelegd en gaat ervan uit dat de onderwijsinstellingen zelf zorgdragen voor de inhoudelijke vormgeving van de lesprogramma's. Onder de naam *Rondje Dendron* vindt jaarlijks een culturele dag plaats. De € 2.000 die de gemeente hieraan bijdraagt is opgenomen in het subsidiebedrag voor Kunstencentrum Jerusalem.

Combinatiefunctionarissen

In de gemeente Horst aan de Maas zijn voor 3,8 fte's combinatiefunctionarissen werkzaam. Zij vormen een team dat in gezamenlijk overleg het werk uitvoert. Het onderwijs bekostigt 0,5 van de formatie en de gemeente neemt de overige 3,3 voor haar rekening. Het accent van de activiteiten ligt op sport, slechts een klein deel is gericht op cultuur. De culturele activiteiten worden georganiseerd door de medewerkers van Cultuurpad, die dus de rol van cultuurcoach vervullen. Zo zijn het binnenschoolse en het buitenschoolse culturele aanbod in een en dezelfde hand. Combinatiefunctionarissen sport organiseren de naschoolse sportactiviteiten.

Op de website *PadXpress.nl* zijn alle naschoolse activiteiten te zien, per gemeentekern en per school. Leerlingen kunnen zich inschrijven voor blokken. Het aanbod is divers en omvat bijvoorbeeld koken, sport en dans. Het activiteitenplan wordt jaarlijks in grote lijnen vastgelegd na raadpleging van een stuurgroep waarin gemeente, scholen en de bso vertegenwoordigd zijn. Ook de verenigingen, zowel sport als cultuur, worden bij het activiteitenplan betrokken. De gemeente subsidieert een klein activiteitenbudget en natuurlijk de formatie van de combinatiefunctionarissen.

Brede scholen

Bij het faciliteren van Brede Scholen voert de gemeente Horst aan de Maas een terughoudend beleid. 'De gemeente omvat maar liefst zestien kernen. Het is niet mogelijk in iedere kern een brede voorziening mogelijk te maken, vooral

niet omdat er sprake is van een krimpgebied', aldus Rob Kuiten. Bovendien is de Senior Beleidsmedewerker voorzichtig met het gebruik van de term Brede School: 'Het kan hoge verwachtingen scheppen die niet waargemaakt kunnen worden, zeker niet voor iedere kern.' De beleidsmedewerkers van Horst aan de Maas vinden het financieel niet haalbaar overal multifunctionele gebouwen te doen verrijzen. Alleen Sevenum beschikt over een voorziening die je een Brede School kunt noemen. In dit gebouw zijn onder meer twee scholen, een bibliotheek en de heemkundevereniging gehuisvest.

Toekomst

Net als overal moet ook in Horst aan de Maas worden bezuinigd. De komende jaren krijgt zowel de muziekschool als de bibliotheek geleidelijk aan minder geld. Ook De Kantfabriek leek op de tocht te staan, maar er is besloten de subsidie aan dit museum te handhaven. Een belangrijke reden was dat het museum tal van activiteiten ontwikkelt voor het onderwijs. Bovendien is het erin geslaagd maar liefst 150 vrijwilligers aan zich te binden en dat vindt de gemeente van groot belang.

Ondanks komende bezuinigingen blijft cultuureducatie in de gemeente Horst aan de Maas overeind. De gemeente sluit hierbij aan op de landelijke focus. Dit betekent onder meer dat *Muziek in de klas* blijft voortbestaan en, wanneer het meezit, zelfs wordt uitgebreid. Ook de combinatiefunctionarissen blijven gehandhaafd.

Het programma *Cultuureducatie met kwaliteit* focust meer op grote lijnen, vinden de gemeentebesturen: 'Het is voor een individuele gemeente niet langer mogelijk zelfstandig specifieke projecten in te dienen die relatief weinig geld kosten. Het gaat meer om regionale samenwerkingsverbanden tussen instellingen en scholen.' Vanuit Noord-Limburg is CultuurPACT de provinciale aanvrager. De eerder geciteerde Ankie Rutten vertegenwoordigt Cultuurpad in CultuurPACT. Ook medewerkers van de loketten in regio Zuid en regio Midden zijn vertegenwoordigd in CultuurPACT. Er heeft een bijeenkomst plaatsgevonden om plannen aan elkaar voor te leggen en onderling af te stemmen. De gemeente Horst aan de Maas heeft het vertrouwen dat cultuureducatie er alleen maar beter op kan worden.

foto: Ruben Oreeel

Vlissingen

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	44.000	44.536
Aantal scholen PO (incl. sbo en svo)	21	21
Aantal scholen VO	2	2

De haven, de industrie en het toerisme kenmerken de middelgrote gemeente Vlissingen in de provincie Zeeland. De regiofunctie en de toestroom van toeristen maken Vlissingen tot een geschikte plek voor festivals. Het meest bekend zijn het Bevrijdingsfestival en Film by the Sea, dat sinds 1999 jaarlijks plaatsvindt. In de *deelnota Cultuur* van december 2012 staan de culturele prioriteiten beschreven: profileren als festivalstad, verlevendigen van de pop- en beeldcultuur, ontsluiten van Vlissingers erfgoed en cultuureducatie op de kaart zetten. Cultuur valt bij de gemeente Vlissingen onder dezelfde wethouder als Economie, Toerisme en Recreatie. Het is een logische plek voor deze portefeuille, zeker gezien de grote culturele evenementen in Vlissingen die mede dankzij de toeristen zo'n succes zijn.

In Vlissingen is gesproken met Anke Marijs, beleidsmedewerker cultuur en met Rob van Dooren, wethouder cultuur bij de gemeente Vlissingen.

- Loketfunctie cultuureducatie: Kunsteducatie Walcheren, Zeeuwse Muziekschool
- Musea: Zeeuws maritiem muZEEum Vlissingen
- Podia: Arsenaaltheater (privaat), Muziekpodium De Piek, Muziekpodium Razzmatazz, Sint Jacobskerk
- Overig: Cultuurwerf / Beeldende Kunst, Kunstuitleen Vlissingen, Kipvis (kunstenaarscollectief), muziekverenigingen (13), toneel, cabaret, dans (11) en zangverenigingen/koren (17)

Meer gestructureerd

In 2002 maakte de gemeente een omslag van ad-hocbeleid naar een meer gestructureerde aanpak van cultuureducatie, met cultuurmenu's voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs. Lokale culturele instellingen leverden een bijdrage aan deze menu's. De coördinatie en een deel van de uitvoering was in handen van het lokale centrum voor de kunsten. Destijds was er al sprake van een fusie tussen de gemeentelijke kunstencentra van Veere, Middelburg en Vlissingen. Samen zouden de drie gemeenten een beter, breder en op den duur ook efficiënter aanbod kunnen realiseren. In 2005 is deze fusie gerealiseerd en ontstond Kunsteducatie Walcheren (KEW). Vlissingen en Middelburg subsidiëren dit kunstencentrum en Veere neemt het aanbod af dat nodig is. KEW heeft geen aanbod op het gebied van muziek, dit verzorgt de Zeeuwse Muziekschool. Van Dooren: 'Volgens de gemeenschappelijke regeling *Zeeuwse Muziekschool* subsidiëren elf Zeeuwse gemeenten samen een muziekschool. In het najaar van 2011 hebben wij gesprekken gevoerd met de andere gemeenten over de mogelijkheid het muziekonderwijs bij de centra voor de kunsten onder te brengen. De uittreedsom uit een Gemeenschappelijke Regeling is echter dermate hoog, dat dit niet realiseerbaar is in tijden van bezuinigingen. Wel hebben we bepaald dat het accent voor zowel muziekonderwijs als de overige disciplines komt te liggen op cultuureducatie voor kinderen en jongeren tot 25 jaar.'

De gemeente richt zich nadrukkelijk ook op het voortgezet onderwijs omdat daar, na de kennismaking in het primair onderwijs, de kansen liggen voor talentontwikkeling. Verder vloeit de keuze voor de doelgroep jeugd voort uit de achterstandenproblematiek in de gemeente Vlissingen. Van Dooren: 'Via het onderwijs bereiken we alle kinderen en jongeren. Ook proberen we een lijn te trekken van het binnenschoolse naar het buitenschoolse aanbod. Hiervoor zetten wij de cultuurcoach in, die vooral een coördinerende taak heeft. De uitvoering van de activiteiten is in handen van de aanbieders die vaak een cultuuraanbod hebben voor zowel binnen als buiten school. Daarom kunnen ze zelf heel goed een inhoudelijke verbinding tussen de activiteiten leggen. Voor de cultuurcoach blijft om die reden vooral een coördinerende taak over.'

Alle scholen bereikt

De gemeente vindt het voor de culturele ontwikkeling van kinderen belangrijk om actief en receptief kennis te nemen van cultuur. De cultuurmenu's die in 2002 relatief nieuw waren, zijn in de afgelopen periode voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs verder uitgewerkt. Het programma wordt in samenwerking met de verschillende culturele aanbieders in de gemeente ingevuld. Ook organiseert KEW voor het primair onderwijs een klassenfilmfestival en voor het voortgezet onderwijs schoolvoorstellingen en CKV-dagen. Scholen kunnen ook voor maatwerk bij KEW terecht. De gemeente is tevreden met de cultuurmenu's: 'Alle scholen worden bereikt', zegt Van Dooren. 'Bovendien zit de opbouw van het menu goed in elkaar, want de culturele activiteit gaat altijd gepaard met voorbereidende lessen en verwerkingslessen.' Toch is men niet helemaal tevreden met het resultaat. Van Dooren licht toe: 'Met het cultuurmenu bereikt de gemeente weliswaar alle leerlingen, maar vaak blijft het bij losstaande gebeurtenissen in de school. We willen dat er een omslag plaatsvindt van aanbodgericht naar vraaggericht werken. Het blijft echter moeilijk om de vraag van de scholen te achterhalen. Ook lijkt cultuureducatie altijd iets extra's te zijn, een activiteit buiten het curriculum. Wellicht zou het helpen om het geld bij de scholen te leggen. Maar ik weet niet zeker of daar de oplossing ligt. Bovendien, de gemeente en instellingen werken in de huidige opzet heel goed samen.'

Deskundigheidsbevordering van leerkrachten komt ook naar voren als een manier om meer samenhang te brengen in de culturele activiteiten in het onderwijs. Uit een notitie van de provincie Zeeland blijkt echter dat maar weinig scholen ervoor kiezen om leerkrachten bijvoorbeeld de icc-cursus te laten volgen. Van Dooren: 'Scoop, de provinciale steunfunctie voor cultuureducatie, heeft er destijds veel aan gedaan om het aantal icc'ers te vergroten. De gemeente houdt niet bij hoeveel icc'ers er zijn op de scholen in de gemeente.'

‘Via het onderwijs bereiken we alle kinderen en jongeren. Ook proberen we een lijn te trekken van het binnenschoolse naar het buitenschoolse aanbod. Hiervoor zetten wij de cultuurcoach in, die vooral een coördinerende taak heeft.’

Rob van Dooren, wethouder cultuur

We zien deskundigheidsbevordering van leerkrachten ook niet als onze taak. Dit hoort thuis bij de scholen. Zij voeren een zelfstandig personeelsbeleid en kiezen zelf welke deskundigheid zij in huis halen.’

Voornemens en bezuinigingen

De gemeente Vlissingen ziet cultuureducatie graag in een breed perspectief. De bibliotheek gaat daartoe mediatheken opzetten in alle scholen, zodat de bibliotheek een wijklocatie krijgt en de drempel om boeken te lenen lager wordt voor kinderen. Zo kan de bibliotheek ook educatievragen op het gebied van cultuur, milieu of vuurwerkcampagnes verzamelen en samen met de school voor een geschikte aanpak zorgen. Deze verandering verkeert nog in de verkennende fase. Of een en ander daadwerkelijk te realiseren is, hangt ook af van de invulling die de komende bezuinigingen krijgen. Op het budget voor cultuur is een bezuiniging geraamd van 1,2 miljoen euro. Deels krijgt dit een invulling door de prioriteit bij het aanbod voor jongeren tot 25 jaar te leggen. Daarnaast zijn nog andere bezuinigingen nodig.

De bezuinigingen vragen om nauwere samenwerking en het zoeken naar manieren om met minder middelen toe te kunnen. Van Dooren: ‘Net als de betrokken organisaties streeft de gemeente Vlissingen ernaar zo min mogelijk op het aanbod te bezuinigen, maar dat zal niet altijd te voorkomen zijn. Om de basisinfrastructuur te sparen, start de gemeente twee trajecten die in beeld moeten brengen welke besparingen in overheadkosten mogelijk zijn. Zo onderzoeken we of gezamenlijke huisvesting of een gezamenlijke *backoffice* van culturele instellingen mogelijk is.’

foto: Cloudshot

Kampen

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	48.000	50.403 (2011)
Aantal scholen PO (incl. sbo en svo)	32	23 + 14 in randgemeenten
Aantal scholen VO	3	3

Kampen is een middelgrote gemeente in de provincie Overijssel met ongeveer 50.000 inwoners. Onder deze gemeente vallen de kernen Kampen, Wilsum, Zalk, IJsselmuiden, 's-Heerenbroek, Grafhorst en Kamperveen. Kampen is gelegen aan de monding van de IJssel en heeft als Hanzestad een rijke culturele historie.

In Kampen is gesproken met Mart Keuning, beleidsmedewerker cultuur bij de gemeente.

- Loketfunctie cultuureducatie: Aanspreekpunt Cultuureducatie, gehuisvest bij Quintus, centrum voor de kunsten
- Musea: Stedelijk Museum Kampen, diverse expositieruimtes, Ikonenmuseum, Museumboerderij, Museum de Stadsboerderij, Molen d'Olde Zwarver
- Podia: Stadsgehoorzaal, 't Ukien (poppodium)
- Overig: Centrum voor de Beeldende Kunsten, Openbare Bibliotheek Kampen, centrum voor de kunsten Quintus, een Gemeentearchief en diverse festivals en amateurkunstverenigingen

Twee netwerken

In 2002 waren er twee netwerken actief: het *CKV-netwerk* en de *Kulturele Onderwijscommissie Kampen* (KOK). De functies van beide netwerken waren nagenoeg gelijk, namelijk het afstemmen van informatie, beleid, vraag en aanbod en het gezamenlijk plannen van activiteiten. De gemeente en de culturele instellingen waren destijds niet tevreden over de vormgeving van het beleid. De KOK werkte al 25 jaar op dezelfde manier en stond niet open voor vernieuwing. Daarom werd er een nieuwe stichting in het leven geroepen: Stichting Kunst en Kind, een combinatie van meerdere culturele instellingen. Echter, ook deze stichting functioneerde niet naar tevredenheid. Doordat in de stichting uitsluitend cultuurinstellingen zaten, was het programma echter zeer aanbodgericht en was er sprake van belangenverstrengeling. De stichting werd

foto: Ruben Oreel

'Scholen en culturele instellingen werken in Kampen veel samen en er is wel degelijk sprake van samenhang in het cultuurprogramma en een link met het curriculum.'

Mart Keuning, beleidsmedewerker cultuur

daarom opgeheven. Daarna volgde een interim-periode waarin de taken van de stichting zijn waargenomen door BMC, advies en management. In deze periode, van 2008 tot 2009, is de huidige structuur opgezet met als uitgangspunt meer vraaggericht te gaan werken.

Vraaggericht werken

Sinds 2011-2012 hanteert Kampen een nieuw organisatie-model. Om het vraaggericht werken te stimuleren, is door de gemeente een Fonds Cultuureducatie opgezet. Culturele instellingen, kunstenaarsverenigingen, amateurkunstverenigingen en erfgoedinstellingen binnen de gemeentegrenzen kunnen bij dit fonds een subsidieaanvraag indienen voor een cultuureducatief project voor het primair onderwijs. Om de aanvragen te beoordelen, is de Adviescommissie Cultuureducatie Kampen opgericht. De beoordeling gebeurt aan de hand van een aantal criteria. Zo krijgen aanvragen die voortkomen uit samenwerking tussen het onderwijs en een cultuurinstelling voorrang. Verder moet de activiteit een relatie hebben met media, erfgoed, een kunst discipline of leesbevordering. Ook moet deze een educatieve component bevatten en geschikt zijn voor verschillende scholen. Ten slotte let de adviescommissie op de visie op cultuureducatie en de professionaliteit en specifieke deskundigheid van de uitvoerders. De adviescommissie bestaat uit vertegenwoordigers uit het onderwijs.

Voorts heeft de gemeente een Aanspreekpunt Cultuureducatie gerealiseerd dat is gehuisvest in Quintus, het centrum voor de kunsten in Kampen. De coördinator van dit aanspreekpunt, Mariëlle van Zanten, adviseert en ondersteunt de Adviescommissie Cultuureducatie bij het beoordelen van de subsidieaanvragen. De gehonoreerde aanvragen worden gebundeld en aangeboden aan het onderwijs en vervolgens coördineert Van Zanten dit aanbod. Een andere taak van haar is het adviseren en ondersteunen van icc'ers, die met elkaar overleggen in een werkgroep waarvan zij voorzitter is. In het verlengde daarvan vraagt zij culturele instellingen om op basis van wensen uit het onderwijs nieuw aanbod te ontwikkelen.

Aanjaagfunctie

Deze structuur heeft in de ogen van de gemeentelijke beleidsmedewerker cultuur Mart Keuning geleid tot een omslag van aanbodgericht naar vraaggericht werken. 'Dat er alleen onderwijsvertegenwoordigers in de Adviescommissie Cultuureducatie zitten, heeft de betrokkenheid van het onderwijs zeker vergroot. Ook is de samenwerking tussen het onderwijs en de culturele instellingen goed van de grond gekomen, omdat dit een criterium is bij het beoordelen van subsidieaanvragen.' Hij is het dan ook niet eens met de constatering van het Ministerie van OCW dat culturele activiteiten te veel als los zand zouden worden aangeboden. 'Scholen en culturele instellingen werken in Kampen veel samen en er is wel degelijk sprake van samenhang in het cultuurprogramma en een link met het curriculum.' Een andere vraag is of het de verantwoordelijkheid van een gemeente is om deze samenhang tot stand te brengen. Keuning: 'Een gemeente heeft een aanjaagfunctie als het gaat om het geven van een kwaliteitsimpuls aan cultuureducatie. Gemeenten kunnen stimuleren, maar de uitvoering is een verantwoordelijkheid van de scholen en de culturele instellingen. Die moeten het doen. Het is een samenspel.'

In de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* zet het Rijk de komende jaren in op deskundigheidsbevordering van onder andere zittende leerkrachten. Kampen heeft al enkele jaren geïnvesteerd in het faciliteren van de icc-cursus en sinds het Aanspreekpunt Cultuureducatie is opgericht, kunnen scholen daar terecht met vragen over cultuureducatie. 'Na- en bijscholing van icc'ers blijft wel een aandachtspunt voor de komende jaren', aldus Keuning. 'Nog niet alle scholen hebben een cultuurcoördinator. Ook kan het voorkomen dat een icc'er de school verlaat, zodat er voor opvolging gezorgd moet worden.' Naar verwachting zal er nog een icc-cursus volgen.

Keuze voor primair onderwijs

Zoals gezegd was er in 2002 ook een CKV-netwerk actief in Kampen. Sinds 2009 is binnen het gemeentelijk beleid voor cultuureducatie echter een duidelijke keuze gemaakt voor het primair onderwijs. Keuning: 'De middelen zijn beperkt en gemeenten zitten vanwege hun wettelijke taken al met schoolbesturen van het primair onderwijs om de tafel. Daarom lag het voor de hand om hier de focus te leggen. De verantwoordelijkheid voor het voortgezet onderwijs ligt meer bij het rijksbeleid.' Incidenteel werken culturele instellingen in Kampen wel samen met het voortgezet onderwijs. 'Ook is de gemeente altijd bereid mee te denken als een school met een vraag komt, maar er zijn geen financiële middelen voor beschikbaar. Wel heeft de adviescommissie de taak gekregen om te kijken naar de mogelijkheden voor doorlopende leerlijnen van het primair naar het voortgezet onderwijs. Hier is echter nog weinig aandacht voor geweest, omdat sinds 2009 de nadruk lag op het opzetten en implementeren van de huidige structuur. Het is de bedoeling om op termijn ook vertegenwoordigers van het voortgezet onderwijs in de adviescommissie zitting te laten nemen voor het realiseren van deze doorgaande leerlijnen. Ook de coördinator van het *Aanspreekpunt Cultuureducatie* bekijkt wat er mogelijk is voor het voortgezet onderwijs. Dit past ook prima binnen het nieuwe programma *Cultuureducatie met kwaliteit* van het FCP', aldus Keuning.

Budget verdriedubbeld

Ten opzichte van 2002 is het budget voor cultuureducatie in het primair onderwijs in 2009 verdriedubbeld in Kampen. Er zijn extra gelden vrijgemaakt voor het Fonds Cultuureducatie en het Aanspreekpunt Cultuureducatie. Ook zijn er vanuit de provincie middelen vrijgekomen. Verder is een bedrag van € 3 per leerling beschikbaar voor de realisatie van een cultuurplan. Om aanspraak te kunnen maken op deze extra impuls, moeten scholen de € 10,90 uit de *Prestatiebox Primair Onderwijs* blijven inzetten voor cultuureducatie. Ook moeten ze minimaal één activiteit uit het lokale aanbod afnemen. Maar ook Kampen heeft te maken met bezuinigingen. 'Tot nu toe kon men dit oplossen met de kaasschaafmethode, maar het is de vraag of dit afdoende is nu er een

nieuwe bezuinigingsronde aankomt. De verwachting is dat de binnenschoolse cultuureducatie in de nieuwe nota zo veel mogelijk gespaard blijft. Dit is immers een speerpunt in het beleid', aldus Keuning.

De gemeentelijke middelen voor cultuureducatie staan op de onderwijsbegroting van de gemeente en niet op de cultuurbegroting. Voor de toekomst ziet het cultuurteam echter meer aanknopingspunten bij economie en citymarketing: 'Zo kun je beter laten zien dat cultuur de stad en de samenleving iets te bieden heeft', vindt Keuning.

Provincie en gemeente bezuinigen

Toen de provincie Overijssel in het kader van de nieuwe cultuurnota het voornemen kenbaar maakte de taken op het gebied van cultuureducatie af te ronden, hebben de Overijsselse gemeenten gebruikgemaakt van inspraak. Dit voornemen zou namelijk betekenen dat er geen aanvraag zou komen bij het FCP in het kader van de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*. Deze inspraak heeft er uiteindelijk toe geleid dat er wel een aanvraag is ingediend bij het FCP. Bovendien is de provinciale subsidieregeling gehandhaafd waar gemeenten een bedrag kunnen aanvragen voor cultuureducatie op basis van matching. Voor de aanvraag bij het FCP zijn de aanvragen van de gemeenten gebundeld. Er zijn plannen voor 130 pilots ingediend.

Het provinciale besluit heeft er wel toe geleid dat de provinciale steunfunctie Kunst en Cultuur Overijssel (KCO) is opgeheven. 'Daardoor mis je een adviesfunctie met een visie die overkoepelend is', vertelt Keuning. 'Enkele consultants zijn ondergebracht bij de Overijsselse Bibliotheek Dienst. Zij ondersteunen gemeenten bij binnenschoolse cultuureducatie. Toch is er met de opheffing van het KCO veel expertise weggevallen. Als gemeente hebben wij daar nog weinig last van, omdat het lokale kunstencentrum Quintus ook veel expertise in huis heeft. Maar niet alle Overijsselse gemeenten beschikken over een dergelijke instelling.'

Nieuwe cultuurnota

De meest recente cultuurnota van Kampen liep af in 2012. Vanwege de discussie die rond de bezuinigingen is ontstaan, is deze nota met een jaar verlengd. Het gemeentebestuur wil het cultuurbeleid vernieuwen en herstructureren en dat betekent ook een herverdeling van de middelen. De gemeenteraad heeft besloten om op cultuur te bezuinigen, met € 100.000 in 2015 en vanaf 2016 structureel € 150.000. Om tot een nieuwe cultuurnota te komen, worden de inwoners momenteel via social media geraadpleegd. Burgers en instellingen kunnen reageren op stellingen en zelf ideeën naar voren brengen. Met name opvattingen over de rol van de overheid worden gepeild. Keuning: 'Burgers en organisaties moeten met hun ideeën komen, waarna de gemeente met de betrokken partijen om de tafel gaat zitten. Een sturende overheid is niet langer het uitgangspunt in Kampen. In december 2013 komt de nieuwe cultuurnota in de gemeenteraad.'

Keuning is trots op de manier waarop cultuureducatie in zijn gemeente vorm krijgt. 'Bijna alle scholen doen mee en bijna allemaal hebben ze een ict'er. Verder is er een goede organisatiestructuur en is het onderwijs erg enthousiast, dat blijkt wel uit de evaluaties. Sommige scholen hebben zich een cultuurprofiel aangemeten. Ook ontstaan er spontaan allerlei projecten. Er is meer focus gekomen op het gemeentelijke culturele aanbod en minder op provinciaal en landelijk aanbod.'

Zoetermeer

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	110.000	122.300
Aantal scholen PO (incl. sbo en svo)	55	51
Aantal scholen VO	5	6

Zoetermeer is van oorsprong een dorp onder de rook van Den Haag. In 1962 is de gemeente aangewezen als groeikern. Daarna groeide Zoetermeer stormachtig van een gemeente met een dorps karakter met minder dan 10.000 inwoners tot een stad met inmiddels meer dan 120.000 inwoners. Dit vroeg om de ontwikkeling van een culturele infrastructuur. Maar dit proces verliep niet zonder slag of stoot. Sommigen waren namelijk van mening dat de gemeente Den Haag al genoeg te bieden had voor de inwoners van Zoetermeer. Toch is die infrastructuur inmiddels een feit. De in 2002 geïnterviewde beleidsmedewerker cultuur Marjo Worms haalde destijds een overtuigend argument aan: 'Inwoners gaan tenslotte ook niet voor het sporten naar Den Haag'.

In Zoetermeer is gesproken met Kees Ritsema van Eck, beleidsmedewerker cultuur bij de gemeente.

- Loketfunctie cultuureducatie: Centrum voor Kunst en Cultuur
- Musea: Stadsmuseum, Museum Molen De Hoop, Fotografica Museum
- Podia: Stadstheater Zoetermeer, Cultuurpodium De Boerderij, JJ music House, Kwadrant Theater
- Overig: Bibliotheek Zoetermeer, Centrum voor Kunst en Cultuur (CKC), Filmhuis Cine Utopia, diverse ateliers

Kennismaking in primair onderwijs

Om kinderen kennis te laten maken met het aanbod van de culturele instellingen, nam de gemeente in 2002 het initiatief een kunstmenu te ontwikkelen voor het primair onderwijs. De Commissie Cultuureducatie Primair Onderwijs (CCPO), waarin scholen, de provinciale steunfunctie en de gemeente zitting hadden, kreeg de verantwoordelijkheid voor de invulling hiervan. De gemeente was niet alleen de initiatiefnemer, maar ook de drijvende kracht achter deze commissie. Het voornemen destijds was om de taken ten aanzien van het Kunstmenu in de loop van 2002 aan een culturele instelling over te dragen. Het lag in de lijn der verwachting dat het Centrum voor Kunst en Cultuur (CKC) de samenstelling van het Kunstmenu op zich zou nemen. In 2012 is dit nog niet volledig gerealiseerd, maar dit lijkt slechts een kwestie van tijd te zijn.

Culturele basis

Ritsema van Eck vertelt: 'Het CKC is in de afgelopen jaren wel een grotere rol gaan spelen in de binnenschoolse cultuureducatie. Zo is in 2008 een kwartiermaker aangesteld die aan de slag is gegaan met cultuureducatie in schoolverband en activiteiten voor de Brede School. In 2009 ontwikkelde het CKC op basis van de vraag van het primair onderwijs een samenhangend programma, dat vanaf het schooljaar 2010-2011 uitgevoerd kon worden.' Het CKC werkt hiervoor samen met de bibliotheek, Circus Never Mind, het Stadstheater en het Stadsmuseum. Voor dit aanbod heeft de gemeente een bedrag beschikbaar van € 35.000. Dit is niet kostendekkend en het CKC reserveert daarom ook een deel van de eigen middelen voor deze taak. De scholen betalen eveneens een eigen bijdrage. Met het Kunstmenu garandeert de gemeente eenzelfde culturele basis voor alle leerlingen. Doordat het programma voor alle scholen gelijk is, kan het aanbod ook gezamenlijk ingekocht worden voor een relatief lage prijs. Scholen die meer willen dan deze basis kunnen gebruikmaken van het aanbod dat op www.cultuuropschool.nl is te vinden. 'Dit aanbod biedt niet zozeer een verdieping van het Kunstmenu, eerder een bredere kennismaking', aldus Ritsema van Eck. Zijn gemeente hecht groot belang aan binnenschoolse cultuureducatie, maar heeft net als veel andere gemeenten met krimpende budgetten te maken. 'We zijn nu met het CKC in gesprek over verdere invulling van de taakstelling. We buigen ons over de vraag welke taken overeind blijven, welke taken gaan verdwijnen en hoe taken anders zijn in te vullen.'

Cultuureducatie met kwaliteit

Ritsema van Eck verwacht dat de cultuureducatie op basisscholen zich de komende tijd verder zal verdiepen en wil aansluiten bij het landelijke beleid. Zoetermeer is één van de gemeenten die een culturele instelling een aanvraag laat indienen bij het Fonds voor Cultuurparticipatie in het kader van de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*. Het CKC is de centrale aanvrager, naast de bibliotheek, het Stadstheater en het Stadsmuseum. In totaal vragen zij een bedrag aan van € 60.000. Deze aanvraag zet allereerst in op het ontwikkelen van doorgaande leerlijnen. Ritsema van Eck: 'Het CKC begint met een beperkt aantal scholen met het doel dat het werken met doorlopende leerlijnen zich als een olievlek verspreidt naar de andere scholen in Zoetermeer.' Ook deskundigheidsbevordering van leerkrachten is een prioriteit in de aanvraag: 'Er zijn in Zoetermeer nog niet veel ict'ers en het CKC biedt deze cursus ook niet zelf aan. Waar we precies op gaan inzetten bij deskundigheidsbevordering is in dit stadium nog moeilijk te zeggen. Het gaat om een ontwikkeltraject en dat maakt deze regeling complex. Je financiert als gemeente immers een proces waarvan de uitkomst nog niet vaststaat. De kwaliteit van de samenwerking tussen de uitvoerende partijen, met name het CKC en een aantal basisscholen, is een cruciale succesfactor voor het slagen van deze aanvraag. De gemeente is daarom in gesprek met alle betrokken partijen, waaronder de twee grootste schoolbesturen in de gemeente, en zal dit ook gedurende de uitvoering van deze regeling blijven doen.'

Cultuureducatie in het voortgezet onderwijs

Voor het voortgezet onderwijs bestond in 2002 ook een commissie: Commissie Cultuureducatie Voortgezet Onderwijs. Deze had echter niet tot doel een programma samen te stellen, maar was meer een overlegorgaan voor het afstemmen van beleid. De gemeente stelde € 2,72 per leerling beschikbaar aan de scholen voor voortgezet onderwijs, zodat zij zelf een programma konden samenstellen. Deze regeling is ook anno 2012 nog van kracht. Ritsema van Eck: 'Het voortgezet onderwijs kent veel meer niveaueverschillen en verschillende soorten leerlingen. Het ontwikkelen van een aanbod dat boeiend en interessant is voor alle scholen en klassen, zoals het Kunstmenu voor het primair onderwijs, is daarom niet haalbaar. Daarnaast heeft het voortgezet onderwijs zelf vakleerkrachten met genoeg expertise in huis om zelf de nodige keuzes te kunnen maken.' Scholen die in aanmerking willen komen voor deze subsidie dienen daartoe een begroting in. Het voortgezet onderwijs ontving in 2012 circa € 30.000 aan subsidie op basis van € 3 per leerling.

De scholen gaven in 2002 wel aan dat zij graag ondersteuning wilden bij het samenstellen van een programma: een soort bemiddelaar tussen culturele instellingen en de scholen. Een dergelijke bemiddelingsfunctie kost echter geld en de gemeente vroeg de scholen destijds een gedeelte van hun activiteitenbudget in te leveren om dit te bekostigen. Na enig beraad gaven de scholen aan dit liever niet te willen. Zelf had de gemeente op dat moment ook geen middelen voor een dergelijke ondersteunende taak. Tien jaar later lijkt het erop dat de scholen deze bemiddelingsfunctie niet missen. Ritsema van Eck: 'Ik krijg daar nooit vragen over vanuit het voortgezet onderwijs.' Wellicht dat dit verband houdt met de opbrengsten van het Actieplan Cultuurbereik. Hierdoor is de samenwerking tussen scholen voor voortgezet onderwijs en culturele instellingen verder gestimuleerd. Zo is de traditie ontstaan om een *Kunsthaproute* te organiseren voor leerlingen die starten met het vak CKV. Tijdens deze route maken alle CKV-leerlingen kennis met de lokale culturele instellingen. Het filmhuis, de bibliotheek, het Stadstheater, het Stadsmuseum, De Boerderij, Terra Art Projects en tot 2012 ook het CKC doen er allemaal aan mee.

Verbindingen

De gemeente ziet het contact tussen de scholen en culturele instellingen toenemen, mede door het *Actieplan Cultuurbereik* en de regeling *Cultuurparticipatie*. Ook de combinatiefunctionarissen die in 2009 door de gemeente zijn aangesteld, hebben hieraan bijgedragen. Inmiddels zijn er in

'Het Centrum voor Kunst en Cultuur begint met een beperkt aantal scholen met het doel dat het werken met doorlopende leerlijnen zich als een olievlek verspreidt naar de andere scholen in Zoetermeer.'

Kees Ritsema van Eck,
beleidsmedewerker cultuur

totaal 28 combinatiefunctionarissen parttime werkzaam die samen circa 15 fte's invullen. Zo heeft mediatheek Palenstein vier mediacoaches die scholen adviseren en lessen verzorgen in de mediatheek. Na schooltijd begeleiden ze kinderen bijvoorbeeld bij het maken van een werkstuk. Het CKC heeft twee cultuurcoaches die kunsteducatieve activiteiten ontwikkelen voor het primair onderwijs. Ritsema van Eck: 'Het aanbod van de disciplines dans, muziek, theater en beeldende kunst is een goede aanvulling op het bestaande lesprogramma. De functionarissen leveren daarnaast een bijdrage aan de Brede School en onderhouden de website Cultuur op School.' De cultuurcoach van de bibliotheek initieert activiteiten voor kinderen en geeft cursussen binnen het Brede Schoolprogramma. Een andere taak van deze cultuurcoach is het promoten van de Sport- en Cultuurcheque. Hiermee kunnen kinderen die in 2004 geboren zijn € 100 korting krijgen op het sport- en culturaanbod in Zoetermeer.

Niet de volledige 15 fte's aan combinatiefunctionarissen bestaat uit cultuurcoaches. Ritsema van Eck: 'Binnen de gemeenten maken we afspraken hoe we de beschikbare fte's voor combinatiefunctionarissen verdelen. Voor 2013 moeten we nieuwe afspraken maken en hiervoor zit ik om de tafel met mijn collegae van sport en onderwijs.' Ook voor de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* heeft Ritsema van Eck contact met zijn collega voor onderwijs: 'In het kader van de aanvraag voor de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* vond ik het van belang om ook de schoolbesturen te informeren en te enthousiasmeren. In overleg met mijn collega van onderwijs is de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* opgenomen in de *Lokale Educatieve Agenda* (LEA¹²). Het is niet zo dat ik structureel overleg heb met mijn collega onderwijs, maar als we elkaar nodig hebben, weten we elkaar te vinden.' De samenwerking tussen verschillende beleidsterreinen is door de reorganisatie van de gemeentelijke organisatie zelf wel onderwerp van gesprek.

Toekomstmuziek

De afgelopen jaren heeft de gemeente vooral het cultuureducatiebeleid in met name het primair onderwijs uitgebreid. Naast het Kunstmenu is er nu ook het aanbod Cultuur op School. Verder werkt de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit* de komende periode aan cultuureducatie in het primair onderwijs. Ritsema van Eck licht toe: 'De gemeente vindt het belangrijk dat cultuureducatie echt een plek krijgt in het primair onderwijs. Alleen een kunstmenu voor een gemeente met meer dan 120.000 inwoners is echt te mager. De komende tijd richten we ons op verankering, door de ontwikkeling van doorgaande leerlijnen en deskundigheidsbevordering van leerkrachten. Samenwerking tussen scholen en culturele instellingen blijft daarbij van cruciaal belang.'

De positie van de bemiddelingsfunctie is nog onderwerp van discussie: 'Er waren ideeën om deze onder te brengen bij een onafhankelijke partij, omdat het CKC ook zelf een aanbieder is van cultuureducatie,' aldus Ritsema van Eck: 'Maar we zijn de functie van het CKC voor cultuureducatie in het primair onderwijs aan het versterken. Zo willen we de coördinatie van het Kunstmenu bij hen onderbrengen. Tevens zijn zij penvoerder van de aanvraag voor de regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*. Dan rijst dus de vraag of het zinvol is daar een onafhankelijke partij naast te zetten die de bemiddelingsfunctie op zich neemt.'

12 LEA staat voor Lokale Educatieve Agenda. Meer informatie is te vinden op www.delokaleeducatieveagenda.nl

Groningen

foto: Groningen Marketing

Algemene gegevens	2002	2012
Aantal inwoners	174.000	186.000
Aantal scholen PO	57	38
Aantal scholen VO	8	7 (met 33 locaties)

In Groningen wonen ca. 50.000 studenten die een opleiding volgen aan een van de roc's, hbo-opleidingen of de universiteit. Dit maakt dat de gemiddelde leeftijd van de inwoners relatief laag is, namelijk 36,4. Groningen is daarmee de jongste stad van Nederland. De stad is een belangrijk cultureel centrum, zowel voor de eigen inwoners als voor de regio. Belangrijke trekpleisters zijn onder meer het Groninger Museum en de diverse podia. Daar komt in 2017 nog een nieuw cultureel gebouw bij: het Groninger Forum. In dit multifunctionele complex worden onder meer de bibliotheek, het archief, een debatcentrum en het filmhuis ondergebracht.

In Groningen is gesproken met Marc Floor, beleidsmedewerker Kunsten, Cultuur en Media bij deze gemeente en Marieke Keuken, adviseur bij Cultuur Educatie Stad.

- Loketfunctie cultuureducatie: Cultuur Educatie Stad (CES)
- Musea: Groninger Museum, Noordelijk Scheepvaart Museum, Grafisch Museum Groningen, Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen, Stripmuseum
- Podia: Grand Theatre, Stadsschouwburg, Vera, Simplon en De Oosterpoort
- Overig: Stichting Biblionet, Centrum voor de Beeldende Kunsten, de Stedelijke Muziekschool, Kunstencentrum Groningen, diverse poppodia en podiumkunstgezelschappen en enkele festivalorganisaties. Daarnaast een variëteit aan stichtingen voor onder meer erfgoed, de letteren, hedendaagse kunst en volksfeesten.

Culturele rijkdom

De gemeente Groningen voert al jarenlang een consistent cultuurbeleid, wat onder meer tot uiting komt in de cultuurnota's die iedere vier jaar verschijnen.¹³ De Cultuurnota 2013-2016 is op 28 november 2012 vastgesteld in de raad. Groningen blijft kunst en cultuur van belang vinden en investeert – tegen de stroom in, zoals de titel van de nota al aangeeft – juist extra in deze sector. 'Groningen is op veel gebieden een culturele topstad en daar zijn we trots op', aldus de eerste zin van het voorwoord van de wethouder.

Volgens econoom Gerard Marlet is een goed cultuuraanbod belangrijk voor de concurrentiepositie van een stad. Het trekt creatief potentieel aan en is goed voor het bedrijfsleven. Groningen komt bij hem na Amsterdam op de tweede plaats van de ranglijst van de Culturele index. Het grote en diverse cultuuraanbod is – naast de universiteit – dé pijler onder de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de stad, zo stelt hij in zijn publicatie *Het belang van cultuurstad Groningen*¹⁴.

De gemeente vindt in dergelijke onderzoeken belangrijke argumenten om te blijven investeren in cultuur waar zo veel mogelijk mensen van kunnen profiteren. Daarom legt al sinds eind jaren '90 iedere cultuurnota de nadruk op spreiding en educatie, zowel binnen- als buitenschools en zowel actief als receptief. In de nieuwe nota ligt het accent op de culturele loopbaan en op talentontwikkeling. Streven is om doorstroommogelijkheden te creëren van het primair onderwijs via het voortgezet onderwijs naar het mbo of hbo. Maar ook de amateurkunst krijgt aandacht. De gemeente wil ervoor zorgen dat er meer samenwerkingsverbanden ontstaan, zoals tussen de muziekschool en het conservatorium.

Groninger Forum

Om Groningen nog aantrekkelijker te maken, investeert de stad in het Groninger Forum. Dit nieuwe gebouw moet, naast het museum, als tweede icoon gaan fungeren. Het wordt een verzamelgebouw waarin onder meer het filmhuis en de bibliotheek huisvesting krijgen. Het geheel moet meer zijn dan de som der delen. Dit prestigeproject zal volgens planning in 2017 zijn deuren openen¹⁵. 'Het bouwwerk, dat op allerlei fronten duurzaam en vernieuwend moet zijn, zal ook op het gebied van educatie toonaangevend moeten worden', aldus Floor. Daarom wordt dat proces nu al in gang gezet: 'Het wordt in de nabije toekomst een hele klus om het beleid van de diverse culturele instellingen die in het nieuwe gebouw komen qua doelstellingen en doelgroepenbeleid op elkaar af te stemmen. Maar het streven is dat er per 1 januari 2015 al één nieuwe organisatie staat'. Naast deze investering hebben culturele instellingen in Groningen ook te maken met bezuinigingen. Maar cultuureducatie blijft van belang in de optiek van de gemeente. Zo is De Oosterpoort en de Schouwburg (OPSB) gevraagd cultuureducatiebeleid te formuleren. Floor: 'Dit is voor hen niet eenvoudig. Enerzijds moeten ze fors bezuinigen, anderzijds wordt gevraagd het educatiebeleid vorm te geven en uit te breiden.' Ook het Stripmuseum ziet zich in het voortbestaan bedreigd, want het raakt een grote sponsor kwijt. Dit museum ontvangt van oudsher geen gemeentesubsidie, maar de gemeente wil het museum in principe graag handhaven. Waar eventuele financiering vandaan zou moeten komen is nog niet duidelijk. Mogelijk vindt het Stripmuseum onderdak in het Groninger Forum.

Daarnaast gaan de Stedelijke Muziekschool en De Kunstencentrum Groep, waarvan de loketfunctie voor cultuureducatie Cultuur Educatie Stad (CES) deel uitmaakt, per 1 juli 2013 fuseren tot één Centrum voor de Kunsten. Naar verwachting wordt CES dan een eigen stichting binnen de organisatie, om neutraliteit van de adviseurs te kunnen waarborgen. De adviseringsstaak van CES ten aanzien van de scholen komt echter wel voor een groot deel te vervallen. Wel gaat het CES ondersteuning bieden bij de uitvoering van het Groningse programma Cultuureducatie met kwaliteit. Ook het versterken van lokale netwerken en structureren van het stedelijke aanbod valt onder het takenpakket van CES.

13 Meest recente cultuurnota:
Cultuurstad Groningen: Tegen de stroom in 2013-2016.

14 Marlet, G., Ponds, R. & Woerkens, C. van (2012). *Het belang van cultuurstad Groningen*. Utrecht: Atlas voor Gemeenten.

15 Meer informatie:
www.groningerforum.nl/bouw.

Meer aandacht voor primair onderwijs

In 2002 was het gemeentelijk beleid vooral gericht op het voortgezet onderwijs. De intentie werd uitgesproken om het cultuureducatiebeleid voor het primair onderwijs minder ad hoc te maken. Daarmee verschoof de aandacht van het voortgezet naar het primair onderwijs. Vanaf 2005 kreeg het beleid onder meer invulling door een regeling voor icc'ers, die in de periode 2005-2008 begon en van 2009-2012 een vervolg kreeg. De start van dit Groningse initiatief viel samen met de landelijke regeling *Cultuureducatie in het Primair Onderwijs* (CEPO). De scholen kregen voor de icc'er twee klokuren per week gesubsidieerd op voorwaarde dat de school ditzelfde aantal uren matchte. Aanvankelijk participeerde een klein aantal scholen en in de loop der jaren sloten andere daarbij aan. Aan het einde van de CEPO-regeling, ontvingen alle basisscholen in Groningen geld uit deze regeling. Op het moment van schrijven, begin 2013, beschikt zo'n 85 procent van de Groningse basisscholen over een icc'er. Op die scholen is sprake van vastgelegd beleid voor cultuureducatie. Dankzij de gemeentelijke subsidie had de Groninger icc'er in totaal 160 uren voor deze taken per schooljaar. In vergelijking met het gemiddelde aantal uren voor een icc'er in Nederland, namelijk 40 uur¹⁶, is dat behoorlijk hoog. De vraag is of het tot een grote verbetering in de school heeft geleid. Floor zegt dat dit moeilijk is vast te stellen: 'Zo matchten de scholen de uren vaak uit de taakuren. Dat betekent dat de icc'er geen vrijstelling van lessen kreeg. Daarnaast is de constructie kwetsbaar omdat deze persoonsgebonden is. Als een icc'er op een andere school gaat werken is de kans groot dat de activiteiten niet automatisch door een opvolger voortgezet worden. Daar staat echter tegenover dat de investeringen bijna op alle scholen tot een cultuureducatiebeleidsplan geleid hebben en dat cultuureducatie is opgenomen in hun jaarplan. Dit geeft een zekere garantie voor de continuïteit.'

De subsidiëring van uren voor de icc'er is echter in de huidige cultuurnotaperiode (2013-2016) niet voortgezet. Hoe jammer dit misschien ook is, er moeten keuzes worden gemaakt. Uitgangspunt is dat alle scholen nu dankzij de icc-regeling van de gemeente cultuureducatiebeleid hebben en er minder uren nodig zijn voor de uitvoering en continuering van dit beleid. De gemeente is zich bewust van de kwetsbare positie van de icc'er. Maar het investeren in kwaliteit, samen met scholen die de diepte in willen gaan, heeft nu de voorkeur. 'De nieuwe regeling *Cultuureducatie met kwaliteit*, waaraan de stad Groningen deelneemt, laat bovendien geen ruimte voor het creëren van subsidieregelingen voor het onderwijs', aldus Floor.

Rol Cultuur Educatie Stad

De scholen zijn bij het formuleren van hun beleid geadviseerd en gecoacht door het al eerder genoemde CES. Gemiddeld eens in de twee maanden vond een gesprek plaats met de icc'er, waarbij het beleidsplan en de invulling van de cultuureducatieve activiteiten ter sprake kwamen. Marieke Keuken was de afgelopen drie jaar adviseur bij CES en constateert dat er vooruitgang is geboekt: 'Uitgangspunt was dat scholen een duidelijke visie op cultuureducatie konden ontwikkelen, afhankelijk van hun identiteit en passend bij hun specifieke doelgroep. Het beleid moet gedragen worden door het team en de directie. Het merendeel van de scholen heeft gekozen voor een kunstmenu, waardoor ieder kind in de schoolcarrière in aanraking komt met alle kunstdisciplines, media-educatie en cultureel erfgoed. Per school is het kunstmenu anders ingevuld, soms nog onderverdeeld in actief en receptief. Ook het reflectieve deel krijgt aandacht. Door die sterke begeleiding waren scholen in staat de juiste keuzes te maken. Niet alleen wat betreft het kunstmenu, maar bijvoorbeeld ook op het gebied van het werken met methodes, en thematisch of vakoverstijgend werken.'

Vier keer per jaar organiseerde CES een icc-overleg, om ervaringen uit te wisselen en projecten te presenteren. Daarnaast was er input van andere professionals. Keuken zegt daarover: 'De bijeenkomsten waren in het begin verplicht. Zij werden gepland op dinsdagochtend en de leerkrachten werden dan vrij geroosterd. Er zijn 45 icc'ers in de hele stad en die kwamen in groten getale. De afgelopen twee jaar is die belangstelling afgenomen. Velen van hen

'Het Groninger Forum, dat op allerlei fronten duurzaam en vernieuwend moet zijn, zal ook op het gebied van educatie toonaangevend moeten worden'

Marc Floor, beleidsmedewerker
Kunsten, Cultuur en Media

16 Zant, P. van der (2009). *De duizendpoot onder de loep: eindrapport van een onderzoek in opdracht van Cultuurnetwerk Nederland naar de taken van icc'ers en hun tevredenheid over de icc-cursus*. Gouda: Bureau ART.

foto: Henk Tammens

'Het merendeel van de scholen heeft gekozen voor een kunstmenu, waardoor ieder kind in de schoolcarrière in aanraking komt met alle kunstdisciplines, media-educatie en cultureel erfgoed.

Marieke Keuken, adviseur bij Cultuur Educatie Stad

worden niet meer vrij geroosterd voor dit werk en zij moeten de taken tijdens de uren voor taakbeleid uitvoeren. Om die reden organiseren we de bijeenkomsten nu op woensdagmiddag. De laatste keer waren er vijftien ict'ers aanwezig. De voornaamste reden dat ict'ers wegblijven, is de verhoging van de werkdruk en de toenemende administratieve taken die zij toebedeeld krijgen.' Ook Floor onderkent dit probleem en vreest dat scholen te weinig geprikkeld worden om de € 10,90 uit de prestatiebox daadwerkelijk in te zetten voor cultuureducatie. 'Het onderwijs moet van alles, ook bijvoorbeeld op het gebied sport, veiligheid en duurzaamheid. Ik vind het beleid van OCW hierin tweeslachtig. Scholen krijgen zoveel op zich afgestuurd. Zo ontstaat strijd over de positie van de verschillende vakgebieden. Pas als de 'O' van OCW cultuureducatie als volwaardig ziet, is het mogelijk om echt grote stappen te zetten.'

Cultuureducatie met kwaliteit

In het kader van het programma *Cultuureducatie met kwaliteit* van het FCP hebben stad en provincie Groningen voor het eerst een gezamenlijke aanvraag gedaan. Insteek van deze aanvraag is om goede initiatieven te belonen. KunstStation C is penvoerder en heeft de aanvraag ontwikkeld in samenwerking met Kunstencentrum Groningen, IVAK en het Museumhuis. Zij hebben zich verenigd in de Helpdesk. Deze Helpdesk zoekt partners voor een samenhangend geheel van pilotprojecten ter verbetering van de kwaliteit en samenhang in het cultuureducatie aanbod. Scholen en culturele instellingen die zelf ideeën hebben kunnen zich ook melden bij de Helpdesk. Zo is het goed denkbaar dat scholen die nu participeren in *Cultuur in de Spiegel* een aanvraag doen in het kader van *Cultuureducatie met kwaliteit*.

De termijn waarbinnen een aanvraag bij het FCP ingediend moest zijn, vond Floor problematisch. Daadwerkelijk *commitment* van de scholen en een goede uitwerking van de plannen kwamen door tijdgebrek in het geding. Floor voerde al in een vroeg stadium gesprekken met de twee grote schoolbesturen in de stad, waar het merendeel van de scholen onder valt. Dit omdat er volgens de regeling een relatie moet worden gelegd met de gelden uit de prestatiebox bestemd voor cultuureducatie. Floor: 'De gedachte was om de gelden uit die prestatiebox te koppelen aan die van de gemeente en het FCP. Maar hier voelden de schoolbesturen weinig voor, omdat men deze beslissing als een verantwoordelijkheid ziet van iedere schooldirecteur afzonderlijk. Deze krijgt dus de vrijheid de middelen wel of niet voor cultuur in te zetten.'

Voortgezet onderwijs en sport en cultuur

Al sinds 1998 investeert de gemeente Groningen in cultuureducatie voor het voortgezet onderwijs. De toen in het leven geroepen stichting 12/22 kon de scholen adviseren. Iedere school die een contactpersoon voor cultuur aanstelde, een CKV-coördinator avant la lettre, kreeg uren vergoed van de gemeente. Ook in de periode 2009-2012 was er veel aandacht voor het voortgezet onderwijs. Er werd € 120.000 besteed aan de Cultuurkaart. Hiervan kwam een groot deel weer terecht bij de culturele instellingen, aangezien de stad een ruim culturaanbod heeft waarvoor de Cultuurkaart te gebruiken is.

Met ingang van het schooljaar 2012-2013 heeft het Rijk de storting van € 15 euro per leerling op de Cultuurkaart afgeschaft. In de komende beleidsperiode subsidieert de gemeente de Cultuurkaart voor € 4 per leerling. Scholen matchen en Stichting CJP vult dit bedrag aan tot een totaal van € 15 per leerling.

Een van de vier doelstellingen in de nota 2009-2012 was het cultuurbereik te versterken door onder meer aandacht te geven aan samenwerking tussen instellingen en vmbo-scholen. Productiehuis De Steeg is één van de instellingen die zich met name richt op het vmbo. De Groningse Kunstraad adviseerde negatief op het subsidieverzoek van De Steeg voor de komende periode, omdat de inhoudelijke kwaliteit van de voorstellingen niet voldoende zou zijn. Maar de gemeente besloot dit negatieve advies naast zich neer te leggen en alsnog subsidie toe te kennen vanwege het belang van cultuureducatie voor het vmbo.

Verschuiving werkzaamheden

Groningen volgt in de nieuwe cultuurperiode het landelijke overheidsbeleid ten aanzien van cultuureducatie, waardoor het accent vooral op het primair onderwijs is komen te liggen. Zo heeft er ook een verschuiving plaatsgevonden in de werkzaamheden van de cultuurcoaches. Tot voor kort had Groningen 1,7 fte's beschikbaar voor cultuurcoaches die zich bijna uitsluitend richtten op het vmbo. Met name urban streetculture kreeg de aandacht. De gemeente vond de inspanningen echter te incidenteel en te versnipperd. Daarom is ervoor gekozen de cultuurcoaches voortaan uitsluitend voor het primair onderwijs te laten werken. Zij zijn in dienst van de muziekschool.

Naast cultuurcoaches, heeft de gemeente ook combinatiefunctionarissen voor sport en wel in veel grotere mate, namelijk 18,3 fte's. De verhouding tussen het aantal cultuurcoaches en sportcoaches komt ongeveer overeen met het landelijk gemiddelde van 1 op de 8 of 9¹⁷. Toch had Floor liever gezien dat de formatie voor cultuurcoaches wat groter zou zijn, maar omdat de rijksmiddelen uit de sportbegroting komen is dit niet mogelijk. Wel zou een mogelijke samenwerking tussen de afdelingen cultuur en onderwijs van de gemeente een oplossing kunnen bieden. Floor: 'Voor de mensen op de afdeling onderwijs is cultuur slechts een deelbelang. Sport bevindt zich wat dat betreft in dezelfde positie, maar heeft het voordeel dat mensen minder twijfels hebben over het nut van sportbeoefening'.

Cultuureducatie is onderwijs!

Floor is van mening dat er op het landelijk beleid wel een en ander is aan te merken. Enerzijds wordt steeds gehamerd op het belang van taal en rekenen en anderzijds wordt cultuureducatie naar voren geschoven. Zo ontstaat volgens hem strijd tussen de verschillende vakgebieden. Bovendien is besloten het geld dat voor cultuur was geormerkt op te nemen in de prestatiebox, waardoor scholen het ook op andere manieren kunnen besteden.

Het is zaak het spanningsveld tussen cultuur en onderwijs zo veel mogelijk op te heffen. Floor: 'Het is nog steeds zo dat het onderwijs van alle kanten met initiatieven wordt bestookt. Zonder samenhang. Dat neemt niet weg dat men er in Groningen van overtuigd is dat cultuureducatie deel móet uitmaken van het onderwijsbeleid. Cultuureducatie hoort bij het onderwijs en bij je persoonlijke ontwikkeling. Je ontwikkelt er belangrijke competenties door.'

17 Vreede, M. de (2012). Lang leve de cultuurcoach, Kunstzone, 11 (5), 32-33: Rol van de cultuurcoach, Kunstzone, 11 (6), 24-25

foto: Ton van Til

Lijst geïnterviewde personen

Ankie Rutten, coördinator Cultuurpad (Horst aan de Maas)

Anke Marijs, beleidsmedewerker Cultuur gemeente Vlissingen

John Merkus, beleidsmedewerker Kunst en Cultuur gemeente Gilze en Rijen

Kees Ritsema van Eck, beleidsmedewerker Cultuur gemeente Zoetermeer

Luuk Peters, Beleidsmedewerker Samenleving gemeente Horst aan de Maas

Marc Floor, beleidsmedewerker Kunsten, Cultuur en Media gemeente Groningen

Mart Keuning, beleidsmedewerker Cultuur, gemeente Kampen

Marieke Keuken, adviseur Cultuureducatie Stad (Groningen)

Rob Kuiten, Senior Beleidsmedewerker Welzijn gemeente Horst aan de Maas

Rob van Dooren, wethouder gemeente Vlissingen

Literatuurlijst

Bijsterveldt-Vliegthart, J.M. van (2012). *Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 december 2011, nr. WJZ/343240 (2780), houdende regels voor de verstrekking van bijzondere bekostiging voor het primair en speciaal onderwijs in verband met de actieplannen Basis voor Presteren en Leraar 2020 en verstrekking van subsidie in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (Regeling prestatiebox primair onderwijs)*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Bockma, H. (2012, 24 augustus). Kunstbezuiniging valt lager uit. Gemeenten korten veel minder op kunst en cultuur dan het Rijk. *Volkskrant*, 1.

Bogaart, A. & Horst, A. van der (2011). *Bezuinigingen van gemeenten en provincies op kunst en cultuur*. Amsterdam: DSP-groep.

Fonds voor Cultuurparticipatie (2008, 19 september). Regeling cultuurparticipatie provincies en gemeenten 2009-2012. *Staatscourant*, (182), 1-12.

Fonds voor Cultuurparticipatie (2012, 13 augustus). Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs Fonds voor Cultuurparticipatie 2013-2016. *Staatscourant*, (15826), 1-16.

Hagenaars, P., Lieftink, J. & Poll, J. (2002). *Culturele activiteiten in het onderwijs. Gemeentelijk beleid in Nederland*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Lefers, T. & Tijs, A. (2012). *Verankering van cultuureducatie in gemeentelijk beleid in Oost-Nederland. Onderzoeksrapport*. Arnhem/Zwolle, Edu-Art/KCO.

Marlet, G. & Poort, J. (2011). *De waarde van cultuur in cijfers*. Utrecht: Atlas voor Gemeenten.

Marlet, G., Ponds, R. & Woerkens, C. van (2012). *Het belang van cultuurstad Groningen*. Utrecht: Atlas voor Gemeenten.

Netelenbos, T. & Nuis, A. (1996). *Cultuur en school*. Den Haag: SDU.
Oomen, C., Gramberg, P. & Grinten, M. van der (2011). *Beter minder, maar beter*.

Een onderzoek naar de meerwaarde van cultuurcoaches op brede scholen. Utrecht: Oberon.

Ploeg, R. van der (1999). *Cultuur als confrontatie. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2001-2004*. Den Haag: SDU.

Vinkenburg, B. *Het culturele landschap vanaf 2013. Presentatie van Bastiaan Vinkenburg, Berenschot, bij het Paradijsdebat van zondag 26 augustus 2012*. www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2012/presentatie, geraadpleegd 15 april 2013.

Vreede, M. de (2012). Lang leve de cultuurcoach. *Kunstzone*, 11(5), 32-33.

Vreede, M. de (2012). Rol van de cultuurcoach. *Kunstzone*, 11(6), 24-25.

Wijn, C. (2003). *Gemeentelijk cultuurbeleid. Een handleiding*. Den Haag: VNG Uitgeverij.

Zant, P. van der (2009). *De duizendpoot onder de loep : eindrapport van een onderzoek in opdracht van Cultuurnetwerk Nederland naar de taken van icc'ers en hun tevredenheid over de icc-cursus*. Gouda: Bureau Art.

Zijlstra, H. (2011). *Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid*. [Brief van 10 juni 2011 aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap].

www.combinatiefuncties.nl/gemeentendownloads.asp

www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Cultuureducatie_met_Kwaliteit

www.delokaleeducatieveagenda.nl

www.ismh.nl/index.php/Cultuurparticipatie/cultuurparticipatie

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/wat-is-een-brede-school.html

www.stamos.nl

www.vng.nl/onderwerpenindex/cultuur-en-sport/cultuureducatie-en-amateurkunst/brieven/cultuureducatie-amateurkunst-cultuurcoaches

Cultuurnota's, documenten en websites van casestudie gemeenten

Gilze en Rijen

- Gemeente Gilze en Rijen (z.d.). *Evaluatie cultuurnota*. [Interne notitie met daarin kort overzicht stand van zaken uitvoering actiepunten kadernota 'Cultuur, cement van de samenleving'].
- Gemeente Gilze en Rijen (z.d.). *Verankering van cultuureducatie*. [Interne notitie].
- Gemeente Gilze en Rijen (2001). *Cultuurnota 2002-2004*.
- Gemeente Gilze en Rijen (2009). *Kadernota 'Cultuur, cement van de samenleving'*. [Cultuurnota 2010-2014].
- Gemeente Gilze en Rijen (2010). *Cijfers in Beeld*.
- Smit, B. & Coninx, R. (2011). *Brede school Gilze Rijen in ontwikkeling, Meerjarenbeleidsplan 2011-2015*.
- www.gilzerijen.nl
- www.cultuurplaats.nu

Groningen

- Gemeente Groningen (2009). *Cultuurstad Groningen, gewoon bijzonder!* [Cultuurnota gemeente Groningen 2009-2012].
- Gemeente Groningen (2012). *Cultuurstad Groningen. Tegen de stroom in. Cultuurnota gemeente Groningen 2013-2016*.
- Provincie Groningen (2004). *Stroomversnelling I. Cultuurnota provincie Groningen 2005-2008*.
- Provincie Groningen (2008). *Stroomversnelling II. Cultuurnota provincie Groningen 2009-2012*.
- www.groningen.nl

Horst aan de Maas

- Gemeente Horst aan de Maas (2011). *Toetsingskader subsidieverlening 2012-2015. Vastgesteld 24 mei 2011. Gewijzigd bij besluit 11 oktober 2011*.
- Gemeente Horst aan de Maas (2011). *VerNieuwen, Ontwikkelen, Verbinden en Aantrekken. Cultuurnota 2012-2016*.
- www.horstaandemaas.nl
- www.cultuurpad.nl
- www.padxpress.nl

Kampen

- Gemeente Kampen (2009). *Kampen Cultuurstad. Cultuurnota 2009-2012. Vastgesteld door de gemeenteraad van Kampen op 29 januari 2009*.
- Gemeente Kampen (2010). *Programmabegroting 2011*.
- Gemeente Kampen (2011). *Programmabegroting 2012*.
- Provincie Overijssel (2008). *Samen & Overijssel. Jeugd, sociale infrastructuur en cultuur 2009-2012*.
- Provincie Overijssel (2012). *De kracht van cultuur: Creatief verleden, heden en toekomst. Cultuurnota 2013-2016*.
- www.kampen.nl

Vlissingen

- Gemeente Vlissingen (2005). *Aangaan rekening-courant-overeenkomst met de Stichting Kunsteducatie Walcheren*. [Raadsvoorstel voor gemeenteraad Vlissingen, d.d. 22-6-2005].
- Gemeente Vlissingen (2010). *Cultuurnota gemeente Vlissingen 2010-2014*.
- Gemeente Vlissingen (2012). *Deelnota's cultuur gemeente Vlissingen 2012-2016*.
- Kop, A. van de (2007). *Kunst van de Klanttevredenheid, Afstudeerscriptie Management, Economie en Recht*. In opdracht van Kunsteducatie Walcheren.
- www.vlissingen.nl

Zoetermeer

- Gemeente Zoetermeer (2010). *Knooppunten cultuur (werktitel). Uitwerkingsnotitie cultuurbeleid Zoetermeer 2010 - 2013*.
- Leijenhorst, M., Hilhorst, Casteren, E. van & Hordijk, A. (2011). *Combinatiefuncties: divers en succesvol onderweg. Evaluatie van de inzet van combinatiefunctionarissen in Zoetermeer vanuit de Impuls Brede scholen, sport en cultuur*.
- www.zoetermeer.nl
- www.cultuuropschool.nl

Colofon

Veranderende tijden. 10 jaar gemeentelijk beleid cultuureducatie in het onderwijs is een uitgave van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst.

Tekstredactie

Anita Twaalfhoven

Auteurs

Josefiene Poll, Marlies Tal, Anneloes Vermeulen en Melissa de Vreede

Met dank aan Marije Visser, Lydia Kampman en Marie-José Kommers

Vormgeving

Thonik Amsterdam

Drukwerk

Drukkerij Libertas Bunnik

juni 2013

landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst

Kromme Nieuwegracht 66 | Postbus 452 3500 AL Utrecht | 030 - 711 51 00 | info@lkca.nl